

Retningslinjer fra Europarådets ministerkomité for børnevenlig retspleje

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**Retningslinjer
fra Europarådets
ministerkomité
for børnevenlig retspleje**

*vedtaget af Europarådets
ministerkomité
den 17. november 2010
samt begrundelsen for retningslinjerne*

Europarådets program
"Opbygning af et Europa for og med børn"

www.coe.int/children

Engelsk udgave:

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

Det er tilladt at kopiere teksten i denne publikation, forudsat at den fulde titel og kilden, dvs. Europarådet, anføres. Hvis teksten skal bruges til forretningsmæssige formål eller oversættes til et af de uofficielle sprog i Europarådet, bedes man kontakte publishing@coe.int.

Europarådets program "Opbygning af et Europa for og med børn" er oprettet for at sikre og fremme børns menneskerettigheder og for at beskytte børn mod alle former for vold.

www.coe.int/children

Omslag og layout: Documents and Publications Production Department (SPDP),
Europarådet
Illustrationer: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
France
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-7585-4

Publications Office of the European Union
2 rue Mercier
L-2985, Luxembourg
Luxembourg
<http://bookshop.europa.eu>
ISBN 978-92-79-27690-3
DS-31-12-365-DA-N

© Council of Europe / European Union, 2013

Indhold

Forord	7
---------------	---

Første del – Retningslinjer fra Europarådets ministerkomité for børnevenlig retspleje	11
--	----

Præambel	13
-----------------	----

I. Anvendelsesområde og formål	16
---------------------------------------	----

II. Definitioner	17
-------------------------	----

III. Grundlæggende principper	17
--------------------------------------	----

A. Deltagelse	17
----------------------	----

B. Barnets tarv	18
------------------------	----

C. Værdighed	18
---------------------	----

D. Beskyttelse mod diskrimination	19
--	----

E. Retsstatsprincippet	19
-------------------------------	----

IV. Børnevenlig retspleje før, under og efter retssager	20
--	----

A. Børnevenlig retspleje - generelt	20
--	----

1. Information og vejledning	20
------------------------------	----

2. Beskyttelse af privat- og familielivet	22
---	----

3. Sikkerhed (særlige forebyggende foranstaltninger)	22
--	----

4. Uddannelse af fagpersoner	23
------------------------------	----

5. Tværfaglig tilgang	23
-----------------------	----

6. Frihedsberøvelse	24
---------------------	----

B. Børnevenlig retspleje før retssager	25
---	----

C. Børn og politi	25
--------------------------	----

D. Børnevenlig retspleje under retssager	26
---	----

1. Adgang til domstolsprøvelse og den retslige procedure	26
--	----

2. Advokatbistand og repræsentation	27
-------------------------------------	----

3. Retten til at blive hørt og fremsætte synspunkter	28
--	----

4. Undgåelse af unødige forsinkelser	28
5. Tilrettelæggelse af retssagen, børnevenlige omgivelser og børnevenligt sprog	29
6. Børns vidneudsagn/forklaring	30
E. Børnevenlig retspleje efter retssager	31
V. Fremme af andre børnevenlige tiltag	33
VI. Overvågning og evaluering	34

Anden del – Begrundelse	35
--	----

Generelle bemærkninger	37
-------------------------------------	----

Hvorfor et nyt instrument?	37
Baggrund	38
Arbejdsmetode	38
Procedure for udarbejdelse	39
Høring af interessenter	40
Høring af børn og unge	40
Struktur og indhold	42

Indledning	45
-------------------------	----

Begrundelse	49
--------------------------	----

Præambel	49
-----------------------	----

I. Anvendelsesområde og formål	49
---	----

II. Definitioner	49
-------------------------------	----

III. Grundlæggende principper	50
--	----

A. Deltagelse	50
----------------------------	----

B. Barnets tarv	53
------------------------------	----

C. Værdighed	55
---------------------------	----

D. Beskyttelse mod diskrimination	55
--	----

E. Retsstatsprincippet	56
-------------------------------------	----

IV. Børnevenlig retspleje før, under og efter retssager	58
--	----

A. Børnevenlig retspleje - generelt	58
--	----

1. Information og vejledning	58
------------------------------------	----

2. Beskyttelse af privat- og familielivet	61
---	----

3. Sikkerhed (særlige forebyggende foranstaltninger)	64
--	----

4. Uddannelse af fagpersoner	65
------------------------------------	----

5. Tværfaglig tilgang	66
-----------------------------	----

6. Frihedsberøvelse	66
---------------------------	----

B. Børnevenlig retspleje før retssager	69
---	----

C. Børn og politi	72
--------------------------------	----

D. Børnevenlig retspleje under retssager	73
---	----

1. Adgang til domstolsprøvelse og den retslige procedure	74
--	----

2. Advokatbistand og repræsentation	77
---	----

3. Retten til at blive hørt og fremsætte synspunkter	79
--	----

4. Undgåelse af unødige forsinkelser	83
--	----

5. Tilrettelæggelse af retssagen, børnevenlige omgivelser og børnevenligt sprog	84
--	----

6. Børns vidneudsagn/forklaring	87
---------------------------------------	----

E. Børnevenlig retspleje efter retssager	90
---	----

V. Fremme af andre børnevenlige tiltag	93
---	----

VI. Overvågning og evaluering	94
--	----

Forord

*Gå ikke foran mig, måske kan jeg ikke følge med.
Gå ikke bag mig, måske vil jeg ikke føre an.
Gå ved siden af mig og vær min ven.*

Tillægges Albert Camus

Skilsmisse, adoption, migration, vold. Nu til dags kan ethvert barn komme i berøring med retssystemet på den ene eller den anden måde. For mange er det en meget ubehagelig oplevelse, selv om det kunne og burde være anderledes, og selv om mange forhindringer og kilder til unødige pinsler kunne fjernes. Skønt det er lykkedes at opstille kerneprincipper på internationalt og europæisk plan, kan man ikke sige, at retsplejen altid er børne- og ungevenlig. Som direkte respons på en bred høring iværksat af Europarådet har børn og unge givet udtryk for en generel mistillid til systemet og peget på mange mangler som f.eks. intimiderende omgivelser, mangel på alderstilpassede oplysninger og forklaringer, en mangelfuld kontakt til familien samt retssager, der enten er for lange eller for forhastede.

Europarådet vedtog retningslinjerne for børnevenlig retspleje specifikt for at sikre, at man i retsplejen altid er venlig over for børnene, uanset hvem de er, og hvad de har gjort. Hvis man tager i betragtning, at en ven er en person, der behandler dig ordentligt, en person, der stoler på dig, og som du kan stole på, en person, der lytter til, hvad du siger, og som du lytter til, en person, der forstår dig, og som du forstår, samt at en sand ven også er en person, der har modet til at sige det til dig, når du tager fejl, og som står ved din side for at hjælpe dig med at finde en løsning, så bør et børnevenligt retsplejesystem bestræbe sig på at agere som en sådan ven.

Et børnevenligt retsplejesystem må ikke gå foran børnene og lade dem sakke bagud

Det behandler børn med værdighed, respekt, omsorg og retfærdighed. Det er tilgængeligt, forståeligt og pålideligt. Det lytter til børnene, tager deres synspunkter alvorligt og sørger for, at de børn, der ikke kan udtrykke sig (f.eks. babyer), også får beskyttet deres interesser. Det tilpasser tempoet til børn, så det hverken er for hurtigt eller for langsomt, men tilpas. Formålet med retningslinjerne for børnevenlig retspleje er at sikre alt dette, at garantere, at systemet på en respektfuld og lydhør måde giver alle børn tilstrækkelig adgang til og ordentlig behandling i retssystemet.

Når man er imødekommende og venlig over for børn, bliver det lettere at beskytte dem

Gentagne afhøringer, intimiderende omgivelser og procedurer, diskrimination: Alt for meget af denne praksis gør smerten og traumet endnu større for børn, der måske allerede lider meget og har brug for beskyttelse. Et børnevenligt retsplejesystem aflaster og hjælper børnene; det påfører dem ikke flere lidelser og mere modgang, og det krænker ikke børns rettigheder. Børn på mellem 0 og 17 år skal drage fordel af "børn først"-tilgangen, uanset om de er part i sagen, offer, vidne eller lovovertræder. Retningslinjerne for børnevenlig retspleje er udarbejdet for at beskytte børn og unge mod at blive udsat for sekundær viktimisering af retssystemet, navnlig ved at fremme en helhedsorienteret tilgang til børn baseret på fælles tværfaglige arbejdsmetoder.

Et børnevenligt retsplejesystem går heller ikke bag børnene

Europa har været vidne til tragiske rettergangsfejl, hvor børns synspunkter er blevet tillagt uforholdsmæssig stor vægt på bekostning af andre parter rettigheder eller til skade for børnenes egne interesser. I sådanne tilfælde bliver det bedste det godes fjende. Som børn og unge selv udtrykker det, handler børnevenlig retspleje ikke om at være overvenlig eller overbeskyttende. Det handler heller ikke om at lade børnene være alene med den byrde, det er at skulle træffe beslutninger i stedet for voksne. Et børnevenligt system beskytter de unge mod unødige trængsler, sørger for, at de får taletid og bliver hørt og giver deres ord den opmærksom og vægt, som de skal have, uden at det går

ud over retsplejens troværdighed eller børnenes tarv. Det tager hensyn til børnenes alder, er skræddersyet til deres behov og garanterer en individualiseret tilgang uden at stigmatisere eller stemple børnene. Børnevenlig retspleje handler om at fremme et ansvarligt system, der er solidt forankret i professionalisme, hvor der værnes om den gode retspleje, og som vækker tillid hos alle parter og aktører, der er involveret i retssagen.

Et børnevenligt retsplejesystem er på børnenes side og tilbyder dem hjælp fra kompetente fagpersoner

Retssystemerne i hele Europa har mange kompetente og samvittighedsfulde politiske beslutningstagere og juridiske fagpersoner - dommere, politiembedsmænd, socialrådgivere, sundhedspersonale, børnerettighedsforkæmpere, forældre og plejepersonale - der hellere end gerne vil udveksle erfaringer og modtage gode råd for at forbedre deres daglige arbejde under hensyntagen til barnets tarv. Da disse personer har en vigtig position, når det gælder børns rettigheder, og kan gøre en reel forskel for børn i deres daglige arbejde, indeholder denne publikation ud over selve retningslinjerne en begrundelse herfor, hvor der gives eksempler på retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, herunder konkrete eksempler på god praksis inspireret af og tiltænkt fagpersoner, der arbejder med børn i retsplejen.

Vedtagelsen af disse retningslinjer for børnevenlig retspleje er et vigtigt skridt i den rigtige retning. Opgaven er dog først fuldført, når ændringerne kan mærkes i praksis. For at nå så vidt er det helt afgørende, at retningslinjerne fremmes, formidles og overvåges, og at de underbygger planlægningen på nationalt plan. Vigtige internationale partnere som Den Europæiske Union og UNICEF har allerede taget de første skridt til at fremme retningslinjerne, hvilket også gælder en række nationale aktører og civilsamfund, der efterhånden gør gode fremskridt med at øge bevidstheden om retningslinjerne blandt vigtige interessenter.

Det er mit håb, at denne publikation vil give inspiration til og lette opgaven for den bredest mulige kreds af fagpersoner og politiske beslutningstagere på nationalt og lokalt plan, der har ansvaret for at gøre retsplejesystemet mere børnevenligt.

Retsplejen skal være børnenes ven. Den skal ikke gå foran dem, da de måske ikke kan følge med. Den skal ikke gå bag dem, da de ikke skal bære ansvaret for at føre an. Den skal gå ved siden af dem og være deres ven.

De 47 medlemsstater i Europarådet vedtog retningslinjerne for børnevenlig retspleje som et løfte til alle børn om retfærdighed og venskab. Nu er tiden kommet til at gøre vores bedste for at indfri dette løfte.

Maud de Boer Buquicchio
Vicegeneralsekretær
Europarådet

Første del

Retningslinjer fra Europarådets ministerkomité for børnevenlig retspleje

Retningslinjer

(Vedtaget af ministerkomitéen den 17. november 2010 på det 1 098. møde mellem ministerrepræsentanterne)

Præambel

Ministerkomitéen,

der finder, at Europarådets mål er at opnå større enhed mellem dets medlemmer, navnlig ved at fremme vedtagelsen af fælles regler i juridiske spørgsmål,

der finder, at det er nødvendigt at sikre effektiv gennemførelse af eksisterende bindende universelle og europæiske standarder til beskyttelse og fremme af børns rettigheder, herunder særligt:

- FN's konvention om flygtninges retsstilling
- FN's internationale konvention af 1966 om borgerlige og politiske rettigheder
- den internationale konvention af 1966 om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder
- FN's konvention af 1989 om barnets rettigheder
- FN's konvention af 2006 om handicappedes rettigheder
- konventionen om beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (1950, ETS nr. 5) (herefter "EMRK")
- den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder (1996, ETS nr. 160)
- det reviderede europæiske sociale charter (1996, ETS nr. 163)
- Europarådets konvention om samvær med børn (2003, ETS nr. 192)

- Europarådets konvention om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug (2007, CETS nr. 201)
- den europæiske konvention om adoption af børn (revideret) (2008, ETS nr. 202),

der finder, som fastsat i EMRK og i overensstemmelse med retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at enhver persons ret til at få adgang til domstolsprøvelse og retfærdig rettergang - med alt hvad det indebærer (herunder især retten til at blive informeret, retten til at blive hørt, retten til forsvar og retten til at blive repræsenteret) - er uomgængelig i et demokratisk samfund og tilsvarende gælder børn, idet der dog tages hensyn til disses evne til at give udtryk for egne synspunkter,

der erindrer om relevant retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, afgørelser, rapporter og andre dokumenter fra andre institutioner og andre organer i Europarådet, herunder henstillinger fra den europæiske komité for forebyggelse af tortur og umenneskelig eller vanærende behandling eller straf (CPT) samt erklæringer og udtalelser fra Europarådets højkommissær for menneskerettigheder og diverse henstillinger fra Europarådets Parlamentariske Forsamling,

der bemærker diverse henstillinger fra ministerkomitéen til medlemsstaterne, hvad angår børns rettigheder, herunder henstilling R (2003) 5 om foranstaltninger til tilbageholdelse af asylansøgere, henstilling R (2003) 20 om nye måder til tackling af ungdomskriminalitet og ungdomsretsplejens rolle, henstilling R (2005) 5 om rettigheder for børn fra børnehjem og lignende institutioner, henstilling R (2006) 2 om europæiske fængselsregler, henstilling CM/R (2008) 11 om de europæiske regler for unge lovovertrædere, der er underlagt sanktioner eller foranstaltninger, og henstilling CM/R (2009) 10 om politiske retningslinjer for integrerede nationale strategier til beskyttelse af børn mod vold,

der erindrer om resolution nr. 2 om børnevenlig retspleje, der blev vedtaget på de europæiske justitsministres 28. konference (Lanzarote, oktober 2007),

der finder, at det er vigtigt at værne om børns rettigheder ved hjælp af FN's instrumenter, herunder:

- FN's standardminimumsregler for retspleje over for mindreårige ("Beijing-reglerne", 1985)
- FN's regler for beskyttelse af frihedsberøvede unge ("Havana-reglerne", 1990)
- FN's retningslinjer for forebyggelse af ungdomskriminalitet ("Riyadh-retningslinjerne", 1990)
- FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20, 2005)
- Vejledende notat fra FN's generalsekretær: FN's tilgang til retspleje for børn (2008)
- FN's retningslinjer vedrørende passende brug af og vilkår for alternativ omsorg for børn (2009)
- principperne for status for og funktionen af de nationale institutioner til beskyttelse af menneskerettigheder ("Paris-principperne"),

der erindrer om, at det er nødvendigt at sikre en effektiv gennemførelse af eksisterende bindende normer vedrørende børns rettigheder uden at forhindre medlemsstaterne i at indføre eller anvende højere standarder eller mere favorable foranstaltninger,

der henviser til Europarådets program "Opbygning af et Europa for og med børn",

der anerkender de fremskridt, der er sket i medlemsstaterne i forhold til at indføre børnevenlig retspleje,

der ikke desto mindre noterer, at der stadig er hindringer for børn i retsplejesystemet som f.eks. den ikke-eksisterende, delvise eller betingede lovfæstede ret til at have adgang til domstolsprøvelse, procedurernes diversitet og kompleksitet, mulig forskelsbehandling af forskellig art,

der erindrer om, at der er behov for at forebygge mulig sekundær viktimisering af børn begået af retssystemet i forbindelse med sager, der involverer eller berører dem,

der opfordrer medlemsstaterne til at undersøge, hvilke lakuner og problemer der er tale om, og indkredse områder, hvor principperne om børnevenlig retspleje kan indføres og praktiseres,

der anerkender de synspunkter og holdninger, som de hørte børn i Europarådets medlemsstater har givet udtryk for,

der noterer, at formålet med retningslinjerne er at bidrage til at indkredse, hvordan manglerne i loven og i fremgangsmåderne kan afhjælpes i praksis,

vedtager følgende retningslinjer, der skal tjene som et praktisk værktøj for medlemsstaterne, når de skal tilpasse deres retslige og udenretslige systemer til børns specifikke rettigheder, interesser og behov, og som opfordrer medlemsstaterne til at sikre, at disse rettigheder formidles til alle myndigheder, der er ansvarlige for eller på anden måde beskæftiger sig med børns rettigheder i retsplejen.

I. Anvendelsesområde og formål

1. Retningslinjerne forhandler barnets plads, rolle, synspunkter, rettigheder og behov i forbindelse med retssager og alternative procedurer.
2. Retningslinjerne bør finde anvendelse på alle de måder, hvorpå børn kan tænkes at komme i berøring med de kompetente organer og tjenester, der er involveret i at gennemføre strafferetlig, civilretlig og administrativ lovgivning, uanset grund og barnets habilitet.
3. Retningslinjerne skal sikre, at der i sådanne sager tages fuldt hensyn til alle barnets rettigheder, herunder ret til information, repræsentation, deltagelse og beskyttelse, og at der tages højde for barnets modenhed og forståelsesniveau samt sagens omstændigheder. Hensynet til børns rettigheder må ikke kompromittere andre involverede parter rettigheder.

II. Definitioner

I disse retningslinjer for børnevenlig retspleje (herefter "retningslinjerne") forstås ved:

- a. "barn": en person under 18 år
- b. "forælder": person(er) med forældremyndighed i henhold til national lovgivning. Hvis forælderen/forældrene er fraværende eller ikke længere har forældremyndigheden, kan det være en værge eller en beskikket advokat
- c. "børnevenlig retspleje": retsplejesystemer, der sikrer, at alle barnets rettigheder respekteres og indarbejdes i så høj grad som overhovedet muligt, idet der skal tages højde for de nedenfor opstillede principper, barnets modenhed og forståelsesniveau samt sagens omstændigheder. Det vil sige retspleje, der bl.a. er tilgængelig, afstemt efter barnets alder, hurtig, omhyggelig, indrettet efter og fokuseret på barnets behov og rettigheder, og hvor barnets rettigheder respekteres, herunder retten til retssikkerhed, retten til at deltage i og forstå procedurerne, retten til respekt for privat- og familieliv og retten til integritet og værdighed.

III. Grundlæggende principper

1. Retningslinjerne bygger på eksisterende principper, der er indarbejdet i de instrumenter, som omtales i præamblen, og på Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis.
2. Disse principper er nærmere omtalt i de følgende afsnit og gælder alle kapitlerne i retningslinjerne.

A. Deltagelse

1. Den ret, som alle børn har til at blive informeret om deres rettigheder, til at få passende adgang til domstolsprøvelse og blive hørt i forbindelse med sager, der involverer eller berører dem, bør respekteres. Det betyder, at der bør tages behørigt hensyn til barnets synspunkter, idet der bør tages højde for barnets modenhed og eventuelle

kommunikationsvanskeligheder, så det bliver meningsfuldt for barnet at deltage.

2. Børn bør betragtes og behandles som fuldgældende indehavere af rettigheder; de bør have mulighed for at udøve alle deres rettigheder, idet der tages højde for deres evne til at udtrykke egne holdninger samt for sagens omstændigheder.

B. Barnets tarv

1. Medlemsstaterne bør sikre en effektiv indarbejdelse af børns ret til, at varetagelsen af deres interesser kommer i første række i alle spørgsmål, der involverer eller berører dem.
2. Ved vurderingen af de involverede eller berørte børns interesser bør følgende iagttages:
 - a. Barnets synspunkter og holdninger skal tillægges passende vægt
 - b. Alle barnets øvrige rettigheder som f.eks. retten til værdighed, frihed og ligebehandling bør til enhver tid respekteres
 - c. Alle involverede myndigheder skal inddrage alle relevante aspekter for at tage passende højde for alle de interesser, der er på spil, herunder barnets psykiske og fysiske trivsel og juridiske, sociale og økonomiske interesser.
3. Barnets tarv skal tilgodeses for alle de børn, der er involveret i den samme procedure eller den samme sag, ved at foretage en separat vurdering og afvejning af det enkelte barns interesser, så eventuelle interessekonflikter afstemmes.
4. Selv om retsinstanser har den ultimative kompetence til og det ultimative ansvar for at træffe de endelige afgørelser, bør medlemsstaterne om nødvendigt bestræbe sig på at anvende en fælles tværfaglig tilgang ved vurderingen af børnenes tarv i forbindelse med procedurer, som de er involveret i.

C. Værdighed

1. Børn bør behandles omsorgsfuldt, følsomt, retfærdigt og respektfuldt i enhver procedure eller sag, idet der skal tages særligt hen-

syn til den enkeltes personlige situation, trivsel og specifikke behov, og idet den enkeltes fysiske og psykiske integritet bør respekteres fuldt ud. Sådan bør børn behandles, uanset hvordan de er blevet involveret i en retssag, udenretslige procedurer eller andre interventioner, og uanset deres retsstilling og kognitive evner i en given procedure eller sag.

2. Børn må ikke underkastes tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

D. Beskyttelse mod diskrimination

1. Børns rettigheder bør sikres uden forskelsbehandling på grund af f.eks. køn, race, hudfarve eller etnisk baggrund, alder, sprog, religion, politisk eller anden overbevisning, national eller social oprindelse, socioøkonomisk baggrund, forældres status, tilhørsforhold til et nationalt mindretal, formueforhold, fødsel, seksuel orientering, kønsidentitet eller andre forhold.
2. Det kan være nødvendigt at yde særlig beskyttelse og assistance til mere sårbare børn som f.eks. migrantbørn, flygtningebørn, asylsøgende børn, uledsagede børn, handicappede børn, hjemløse børn, gadebørn, Roma-børn og børn fra børnehjem.

E. Retsstatsprincippet

1. Retsstatsprincippet bør gælde for børn i samme omfang, som det gør for voksne.
2. Retssikkerhedsprincipperne, der f.eks. omfatter princippet om lovlighed og proportionalitet, uskyldsformodning, retten til retfærdig rettergang, retten til juridisk rådgivning, retten til adgang til domstolsprøvelse og retten til appel, bør sikres for børn på samme måde som for voksne og bør ikke minimeres eller afvises under påskud af, at det er for at sikre barnets tarv. Dette gælder alle retslige, udenretslige og administrative procedurer.
3. Børn bør have ret til adgang til relevante uafhængige og effektive klageordninger.

IV. Børnevenlig retspleje før, under og efter retssager

A. Børnevenlig retspleje - generelt

1. Information og vejledning

1. Lige fra med den første berøring med retsplejesystemet eller andre kompetente myndigheder (f.eks. politiet, udlændingestyrelsen, uddannelsesstyrelsen, social- og sundhedsvæsenet) og gennem hele forløbet bør børn og deres forældre omgående underrettes nøje om bl.a.:

- a.** deres rettigheder, særlig de specifikke rettigheder, som børn har i forbindelse med retssager eller udenretslige procedurer, som de er eller kan blive involveret i, samt de instrumenter, der er til rådighed for at afhjælpe eventuelle krænkelser af deres rettigheder, herunder muligheden for at gøre brug af enten retslige eller udenretslige procedurer eller andre interventioner. Der kan f.eks. være tale om oplysninger om en procedures forventede varighed og om eventuel adgang til appel og uafhængige klageordninger
- b.** systemet og de involverede procedurer, idet der tages højde for barnets særlige plads og rolle i proceduren og de forskellige trin i proceduren
- c.** de støttemekanismer, som er til rådighed for barnet, når det deltager i retssager eller udenretslige procedurer
- d.** fordelene og mulige konsekvenser af de pågældende retslige eller udenretslige procedurer
- e.** den eventuelle tiltale eller opfølgningen på deres klage
- f.** tid og sted for retssagen og andre relevante hændelser som f.eks. retsmøder, hvis barnet er personligt berørt
- g.** forløbet og resultatet af retssagen eller interventionen

h. eventuelle beskyttelsesforanstaltninger

i. de eksisterende mekanismer til at få prøvet afgørelser, som berører barnet

j. de muligheder, der er for at få erstatning fra lovovertræderen eller staten gennem retssagen, alternative civile procedurer eller andre procedurer

k. eventuelle tjenester (vedrørende sundhed, psykologhjælp, sociale spørgsmål, tolkning og oversættelse m.v.) eller organisationer, der yder støtte, samt om hvordan man får adgang til sådanne tjenester og eventuel økonomisk støtte i nødsituationer

l. eventuelle særlige ordninger for i videst mulige omfang at beskytte deres interesser, hvis de er bosiddende i en anden stat.

2. Information og vejledning bør gives til børnene på en måde, der er tilpasset deres alder og modenhed, samt i et sprog, de forstår, og hvor der tages hensyn til den enkeltes køn og kultur.

3. Både børn og forældre eller juridiske repræsentanter bør som hovedregel modtage informationen direkte. Der bør ikke gives information til forældrene som et alternativ til at give informationen til barnet.

4. Børnevenligt materiale med relevante juridiske oplysninger bør gøres tilgængeligt og formidles til alle, og der bør oprettes særlige informationstjenester for børn som f.eks. særlige netsteder og hjælpelinjer.

5. Barnet bør have direkte besked om en eventuel tiltale umiddelbart efter, at tiltalen er rejst. Disse oplysninger bør gives til både barnet og forældrene på en sådan måde, at de forstår tiltalens ordlyd og mulige konsekvenser fuldt ud.

2. Beskyttelse af privat- og familielivet

6. Når der er tale om retssager, udenretslige procedurer eller andre interventioner, der involverer børn, bør børnenes privatliv og personlige data beskyttes i henhold til national lovgivning. Dette betyder generelt, at oplysninger og personlige data ikke bør gøres tilgængelige eller offentliggøres, navnlig i medierne, hvis dette direkte eller indirekte kan medføre videregivelse af barnets identitet, herunder billede, detaljerede beskrivelser af barnet eller barnets familie, navne eller adresser, lyd- og videooptagelser m.v.
7. Medlemsstaterne bør forhindre, at privatlivets fred krænkes af medierne, jf. retningslinje 6 ovenfor, ved hjælp af lovgivningsmæssige foranstaltninger eller ved at overvåge mediernes selvregulering.
8. Medlemsstaterne bør foreskrive begrænset adgang til alle registre eller dokumenter, der indeholder personlige og følsomme oplysninger om børn, navnlig i forbindelse med sager, der involverer børn. Hvis det er nødvendigt at overdrage personlige og følsomme oplysninger, bør medlemsstaterne regulere en sådan overdragelse i overensstemmelse med relevant databeskyttelseslovgivning, idet barnets tarv samtidig skal varetages.
9. Når børn afhøres eller afgiver vidneudsagn i forbindelse med retssager, udenretslige procedurer eller andre interventioner, bør dette fortrinsvis finde sted for lukkede døre, alt efter omstændighederne. Som hovedregel bør det kun være personer, der er direkte involveret i sagen, der må være til stede, forudsat at de ikke gør det vanskeligt for barnet at afgive vidneudsagn.
10. Fagpersoner, der arbejder med og for barnet, bør overholde de strenge fortrolighedsregler, medmindre der er risiko for, at det kan være til skade for barnet.

3. Sikkerhed (særlige forebyggende foranstaltninger)

11. I alle retssager, udenretslige procedurer eller andre interventioner bør børn beskyttes mod skade, herunder intimidering, gengældelsesaktioner og sekundær viktimisering.

12. Fagpersoner, der arbejder med og for børn, bør om nødvendigt underkastes regelmæssig kontrol i henhold til national lovgivning, uden at dette dog berører domstolenes uafhængighed, for at sikre, at de er egnede til at arbejde med børn.
13. Der bør træffes særlige sikkerhedsforanstaltninger for barnet, hvis en formodet krænker er en forælder, et familiemedlem eller en primær omsorgsperson.

4. Uddannelse af fagpersoner

14. Alle fagpersoner, der arbejder med og for børn, bør uddannes tværfagligt, så de ved, hvilke rettigheder og behov børn i forskellige aldersgrupper har, og hvilke procedurer der er tilpasset børn.
15. Fagpersoner, der har direkte kontakt med børn, bør også uddannes i kommunikation med børn på alle alders- og udviklingstrin samt børn, der er i særligt sårbare situationer.

5. Tværfaglig tilgang

16. Under fuld iagttagelse af barnets ret til privat- og familieliv bør der opfordres til tæt samarbejde mellem forskellige fagpersoner for at forstå barnet og vurdere dets juridiske, psykiske, sociale, emotionelle, fysiske og kognitive situation så godt som muligt.
17. Der bør udformes fælles vurderingsrammer for fagpersoner, der arbejder med og for børn (f.eks. advokater, psykologer, læger, politi, immigrationsmedarbejdere, socialrådgivere og mæglere) i forbindelse med sager eller interventioner, der involverer eller berører børn, for at understøtte de personer, der skal træffe afgørelserne, så de kan varetage barnets tarv i en given sag så godt som muligt.
18. Selv om der anvendes en tværfaglig tilgang, bør alle fortrolighedsregler overholdes.

6. Frihedsberøvelse

- 19.** Enhver form for frihedsberøvelse af børn bør kun ske som en sidste udvej og bør vare så kort tid som muligt.
- 20.** Når et barn frihedsberøves, bør barnet som hovedregel forvares adskilt fra voksne. Hvis børn forvares sammen med voksne, bør dette ske af ekstraordinære grunde og bør udelukkende være baseret på hensynet til barnets tarv. Børn bør under alle omstændigheder forvares i bygninger, hvor deres behov kan tilgodeses.
- 21.** Da frihedsberøvede børn er sårbare, og da den familiemæssige tilknytning og børnenes reintegration i samfundet er vigtig, bør relevante myndigheder sikre, at børns rettigheder respekteres, og aktivt understøtte beskyttelsen af børns rettigheder som defineret i universelle og europæiske instrumenter. Ud over andre rettigheder bør børn i særdeleshed have ret til:
- a.** at fastholde regelmæssig og meningsfuld kontakt med forældre, familie og venner via besøg og korrespondance, medmindre restriktioner er påkrævet af retslige hensyn og af hensyn til barnets tarv. Begrænsninger af denne rettighed må aldrig bruges som straf
 - b.** passende skolegang, faglig uddannelse, lægebehandling, tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed og adgang til fritidsbeskæftigelser, herunder idrætsundervisning og sportsaktiviteter
 - c.** adgang til programmer, der rustar dem til at vende tilbage til deres lokalsamfund, idet der bør tages fuld højde for deres emotionelle og fysiske behov, familierelationer, bolig, skolegang og beskæftigelsesmuligheder og socioøkonomiske status.
- 22.** Frihedsberøvelse af uledsagede mindreårige, herunder asylsøgende mindreårige, og børn, der er adskilte fra deres forældre, må aldrig alene være begrundet i eller baseret på, at barnet ikke har nogen bopæl.

B. Børnevenlig retspleje før retssager

- 23.** Den kriminelle lavalder bør ikke være for lav og bør være fastsat i loven.
- 24.** Der bør opfordres til alternativer til retssager, f.eks. mægling, omlægning (af retslige mekanismer) og alternativ tvistbilæggelse, når sådanne alternative løsninger kan tilgodeses barnets tarv. En indledende brug af sådanne alternative løsninger bør ikke være til hinder for barnets adgang til domstolsprøvelse.
- 25.** Børn bør høres og informeres nøje om muligheden for enten at få deres sag behandlet i retten eller uden for retten. De skal også informeres om de mulige konsekvenser af henholdsvis retslige og udenretslige procedurer. Baseret på såvel juridiske som andre oplysninger bør der således være mulighed for at vælge enten en retssag eller en alternativ løsning, når en sådan findes. Børn bør have mulighed for at få juridisk rådgivning og anden bistand, når det skal afgøres, om de foreslåede alternativer er hensigtsmæssige og ønskelige. Når beslutningen træffes, bør der tages hensyn til barnets synspunkter.
- 26.** Ved brug af alternativer til retssager bør en tilsvarende retssikkerhed garanteres. Respekten for børns rettigheder som beskrevet i disse retningslinjer og alle relevante juridiske instrumenter om børns rettigheder bør sikres i samme omfang i både retslige og udenretslige procedurer.

C. Børn og politi

- 27.** Politiet bør respektere alle børns personlige rettigheder og værdighed og tage hensyn til deres sårbarhed, det vil sige tage højde for deres alder og modenhed samt eventuelle særlige behov hos dem, der kan være fysisk eller mentalt handicappede eller have kommunikationsvanskeligheder.

- 28.** Når børn anholdes af politiet, bør de informeres om grunden til, at de er blevet varetægtsfængslet, på en måde og i et sprog, der er tilpasset deres alder og forståelsesniveau. Børn bør have adgang til en advokat og have mulighed for at kontakte deres forældre eller en person, de har tillid til.
- 29.** Medmindre der er tale om ekstraordinære omstændigheder, bør forældrene informeres om, at barnet befinder sig på politistationen; de bør have at vide, hvorfor barnet er varetægtsfængslet, og anmodes om at indfinde sig på politistationen.
- 30.** Et varetægtsfængslet barn bør ikke udspørges om hans/hendes kriminelle adfærd eller blive bedt om at afgive eller underskrive en forklaring vedrørende den formodede lovovertrædelse, medmindre en advokat, en forælder eller en person, barnet har tillid til, er til stede. Forælderen eller den person, barnet har tillid til, kan ekskluderes, hvis han/hun mistænkes for at være indblandet i den kriminelle handling eller i anden adfærd, der kan anses for at hindre rettens arbejde.
- 31.** Politiet bør sikre, at varetægtsfængslede børn så vidt muligt ikke forvares sammen med voksne.
- 32.** Myndighederne bør sikre, at varetægtsfængslede børn forvares under sikre og egnede forhold, hvor deres behov kan tilgodeses.
- 33.** I medlemsstater, hvor anklageren har beføjelser til det, bør denne sikre en børnevenlig tilgang under hele undersøgelsesproceduren.

D. Børnevenlig retspleje under retssager

1. Adgang til domstolsprøvelse og den retslige procedure

- 34.** Som indehavere af rettigheder bør børn have adgang til retsmidler, hvorved det kan sikres, at de kan udøve deres rettigheder eller gøre indsigelse mod krænkelse heraf på en effektiv måde. De nationale lovgivninger bør om nødvendigt fremme muligheden for, at børn, der har tilstrækkelig forståelse af deres rettigheder og brugen af retsmidler til beskyttelse heraf, får mulighed for at få adgang til retten baseret på passende juridisk rådgivning.

- 35.** Hindringer for adgang til domstolsprøvelse som f.eks. sagsomkostningerne eller manglende advokatbistand bør fjernes.
- 36.** Når der er tale om visse specifikke forbrydelser begået mod børn eller visse civil- eller familieretlige anliggender, bør der om nødvendigt gives adgang til domstolsprøvelse i en periode, efter at barnet har nået myndighedsalderen. Medlemsstaterne opfordres til at revidere deres forældelsesfrister.

2. Advokatbistand og repræsentation

- 37.** Børn bør have ret til egen advokat og selvstændig repræsentation i retssager, hvor der er eller kunne være interessekonflikt mellem barnet og forældrene eller andre involverede parter.
- 38.** Børn bør have adgang til fri proces under de samme vilkår som voksne eller under lempeligere vilkår.
- 39.** Advokater, der repræsenterer børn, bør være uddannet i og have forstand på børns rettigheder og dermed forbundne problemstillinger; de bør løbende efteruddannes i og være i stand til at kommunikere i øjenhøjde med børn.
- 40.** Børn bør betragtes som selvstændige klienter med egne rettigheder, og en advokat, der repræsenterer et barn, bør fremlægge barnets meninger.
- 41.** Advokaten bør give barnet alle de fornødne oplysninger og forklaringer, hvad angår de mulige konsekvenser af barnets synspunkter og/eller holdninger.
- 42.** I tilfælde, hvor der er interessekonflikt mellem forældrene og barnet, bør den kompetente myndighed enten udpege en procesværge eller en anden uafhængig repræsentant til at repræsentere barnets synspunkter og interesser.
- 43.** Fyldestgørende repræsentation og retten til at blive repræsenteret uafhængigt af forældrene bør garanteres, navnlig i retssager, hvor forældrene, familiemedlemmer eller omsorgspersoner er de formodede lovovertrædere.

3. Retten til at blive hørt og fremsætte synspunkter

44. Dommerne bør respektere børns ret til at blive hørt i alle spørgsmål, der berører dem, eller i hvert fald at blive hørt, når de anses for at have tilstrækkelig forståelse af de pågældende spørgsmål. Dette bør ske på en måde, der er tilpasset barnets forståelsesniveau og evne til at kommunikere, idet der bør tages højde for sagens omstændigheder. Børn bør spørges om, hvordan de gerne vil afhøres.
45. Børns synspunkter og meninger skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med deres alder og modenhed.
46. Retten til at blive hørt er en af barnets rettigheder, ikke en pligt, der pålægges barnet.
47. Et barn bør ikke afskæres fra at blive hørt udelukkende på grund af dets alder. Når børn tager initiativ til at blive hørt i en sag, der berører dem, bør dommeren ikke afvise at høre dem, medmindre det vil være i deres egen interesse, idet dommeren bør lytte til deres synspunkter og meninger om spørgsmål i sagen, der vedrører dem.
48. Børn bør informeres fyldestgørende om, hvordan de gør effektiv brug af deres ret til at blive hørt. De bør også få forklaret, at deres ret til at blive hørt og få deres synspunkter inddraget ikke nødvendigvis er afgørende for den endelige beslutning.
49. Domme og kendelser, der berører børn, bør begrundes og forklares for børnene i et sprog, som de forstår, navnlig når der er tale om afgørelser, hvor børnenes synspunkter og meninger ikke er taget til følge.

4. Undgåelse af unødige forsinkelser

50. Alle retssager, der involverer børn, bør gennemføres som hastesager for at fremme en hurtig respons og beskytte barnets tarv, samtidig med at retsstatsprincippet overholdes.

51. I familieretlige sager (f.eks. forældreskab, forældremyndighed, bortførelse) bør domstolen udvise ekstraordinær omhu for at undgå risikoen for uønskede konsekvenser for familierelationerne.
52. Retsinstanserne bør om nødvendigt overveje muligheden af at træffe foreløbige eller præjudicielle afgørelser, der skal observeres i en periode for derefter at blive revideret senere.
53. I overensstemmelse med lovgivningen bør retsinstanserne have mulighed for at træffe beslutninger, der kan fuldbyrdes med det samme, i sager, hvor det vil være i barnets interesse.

5. Tilrettelæggelse af retssagen, børnevenlige omgivelser og børnevenligt sprog

54. I alle procedurer bør børn behandles respektfuldt under hensyn til deres alder, særlige behov, modenhed, forståelsesniveau og eventuelle kommunikationsvanskeligheder. Sager, der involverer børn, bør behandles i imødekommende og børnevenlige omgivelser.
55. Før proceduren går i gang, bør børnene blive fortrolige med rettens og andre lokalers indretning, ligesom de bør vide, hvem de involverede embedsmænd er, og hvilken rolle de har.
56. Der bør benyttes et sprog, der er tilpasset børnenes alder og forståelsesniveau.
57. Når børn høres eller afhøres i forbindelse med retssager, udenretslige procedurer eller andre interventioner, bør dommere og andre fagpersoner interagere med dem på en respektfuld og imødekommende måde.
58. Børn bør have tilladelse til at blive ledsaget af deres forældre eller eventuelt af en voksen efter barnets eget valg, medmindre der er truffet en begrundet beslutning om, at den/de pågældende ikke kan ledsage barnet.
59. Resultater fra afhøringer, hvor der er benyttet video- eller lydoptagelser, eller fra forberedende retsmøder for lukkede døre, bør bruges og betragtes som gyldigt bevismateriale.

- 60.** Børn bør i videst mulige omfang beskyttes mod billeder og oplysninger, der kan være til skade for deres trivsel. Når der skal tages stilling til, om potentielt skadelige billeder eller oplysninger skal fremlægges for barnet, bør dommeren søge råd hos andre fagpersoner som f.eks. psykologer og socialrådgivere.
- 61.** Retsmøder, der involverer børn, bør tilpasses barnets tempo og opmærksomhedskapacitet; der bør indlægges regelmæssige pauser, og retsmøderne bør ikke vare for længe. For at udnytte børnenes kognitive kapacitet fuldt ud og understøtte deres emotionelle stabilitet, så det bliver lettere for dem at deltage i retsmøder, bør afbrydelser og forstyrrelser under retsmøder holdes på et minimum.
- 62.** Så vidt det er hensigtsmæssigt og muligt, bør afhøringslokaler og ventesale være indrettet til børn i børnevenlige omgivelser.
- 63.** Der bør så vidt muligt oprettes særlige retslokaler (eller retsafdelinger), procedurer og institutioner for børn, der har overtrådt loven. Der kunne eksempelvis oprettes specialenheder inden for politiet, domstolene, retsvæsenet og statsadvokaturen.

6. Børns vidneudsagn/forklaring

- 64.** Når børn afhøres og afgiver vidneudsagn, bør dette så vidt muligt forstås af uddannede fagpersoner. Der bør gøres en stor indsats for at give børn mulighed for at afgive vidneudsagn i de mest imødekommende omgivelser og under de mest hensigtsmæssige forhold, idet der bør tages højde for deres alder, modenhed, forståelsesniveau og eventuelle kommunikationsvanskeligheder.
- 65.** Der bør opfordres til at tage lyd- og videooptagelser af forklaringer fra børn, der er ofre for eller vidne til kriminalitet, idet andre parter ret til at gøre indsigelse mod indholdet af sådanne forklaringer samtidig bør respekteres.
- 66.** Hvis det er nødvendigt med mere end én afhøring, bør sådanne afhøringer fortrinsvis forstås af én og samme person, så en sammenhængende tilgang kan sikres af hensyn til barnets tarv.

- 67.** Antallet af afhøringer bør begrænses så meget som muligt, ligesom afhøringerens varighed bør tilpasses barnets alder og opmærksomhedskapacitet.
- 68.** Direkte kontakt, konfrontation og interaktion mellem et børneoffer/ børnevidne og den formodede gerningsmand bør så vidt muligt undgås, medmindre det sker på børneofrets anmodning.
- 69.** Børn bør have mulighed for at afgive vidneudsagn i strafferetlige sager, uden at den formodede gerningsmand er til stede.
- 70.** Tilstedeværelsen af mindre strenge regler for afgivelse af vidneudsagn - f.eks. ingen krav om edsafklæggelse og lignende erklæringer - og andre børnevenlige procedureforanstaltninger bør ikke i sig selv mindske den vægt, der tillægges et barns forklaring eller vidneudsagn.
- 71.** Afhøringsprotokoller, hvor der tages højde for barnets forskellige udviklingsstadier, bør udformes og indarbejdes på en sådan måde, at de underbygger gyldigheden af barnets vidneudsagn. I sådanne afhøringsprotokoller bør ledende spørgsmål undgås for at fremme troværdigheden.
- 72.** Det bør være muligt for en dommer at give et barn lov til ikke at afgive vidneudsagn af hensyn til barnets tarv og trivsel.
- 73.** Et barns vidnesbyrd bør aldrig forudsættes at være ugyldigt eller utroværdigt alene baseret på barnets alder.
- 74.** Muligheden for at afhøre børneofre og børnevidner i specialdesignede, børnevenlige lokaler og børnevenlige omgivelser bør undersøges.

E. Børnevenlig retspleje efter retssager

- 75.** Barnets advokat, procesværge eller juridiske repræsentant bør formidle afgørelsen eller dommen og forklare den for barnet i et sprog, der er tilpasset barnets forståelsesniveau, og give barnet relevante oplysninger om mulige retsmidler som f.eks. appel eller uafhængige klageordninger.

76. De nationale myndigheder bør træffe alle nødvendige foranstaltninger for at sikre, at domme/kendelser, der involverer børn, fuldbyrdes uden ugrundet ophold.
77. Hvis en afgørelse ikke er blevet fuldbyrdet, bør barnet informeres om de retslige og udenretslige midler, der er til rådighed, evt. gennem barnets advokat, procesværge eller juridiske repræsentant.
78. Tvangsfuldbyrdelse af domme bør kun ske som en sidste udvej i familiesager, hvor børn er involveret.
79. Når der er afsagt dom i meget konfliktprægede sager, bør specialiserede enheder tilbyde børnene og deres familier vejledning og støtte, der ideelt set bør være gratis.
80. Hvad angår ofre for vanrøgt, vold, misbrug og andre krænkelse, bør der sørges for lægehjælp og passende sociale og terapeutiske interventionsprogrammer eller -foranstaltninger, der ideelt set bør være gratis, idet børnene og deres omsorgspersoner skal informeres omgående og fyldestgørende om, hvilke muligheder der er i den henseende.
81. I strafferetlige sager, der involverer et barneoffer, bør barnets advokat, værge eller juridiske repræsentant have beføjelser til at tage de nødvendige skridt for at kræve erstatning under eller efter retssagen. Staten kunne evt. betale omkostningerne og efterfølgende inddrive dem hos gerningsmanden.
82. Foranstaltninger og sanktioner, som børn, der har overtrådt loven, idømmes, bør altid være konstruktive og individualiseret i forhold til de pågældende lovovertrædelser, idet der skal tages højde for proportionalitetsprincippet, barnets alder, fysiske og mentale trivsel og udvikling samt sagens omstændigheder. Retten til skolegang, faglig uddannelse, beskæftigelse, resocialisering og reintegrering bør garanteres.
83. For at fremme reintegreringen i samfundet, og i henhold til den nationale lovgivning, bør børns straffeattest ikke videregives uden for retssystemet, når de har nået myndighedsalderen. Det kan dog tillades at videregive oplysningerne i børns straffeattest i tilfælde, hvor der er tale om alvorlige lovovertrædelser, bl.a. af hensyn til den offentlige sikkerhed, eller hvis det drejer sig om et job, hvor den unge skal arbejde med børn.

V. Fremme af andre børnevenlige tiltag

Medlemsstaterne opfordres til:

- a. at fremme forskningen inden for alle aspekter af børnevenlig retspleje, herunder børnevenlige afhøringsteknikker og udbredelse af oplysninger om og uddannelse i sådanne teknikker
- b. at udveksle praksisser og fremme samarbejdet inden for børnevenlig retspleje på internationalt plan
- c. at fremme offentliggørelsen og den videst mulige udbredelse af børnevenlige versioner af relevante retsinstrumenter
- d. at oprette eller vedligeholde og om nødvendigt styrke informationskontorer for børns rettigheder, evt. med tilknytning til advokatsamfund, sociale styrelser, en børnenes ombudsmand, ngo'er m.v.
- e. at lette børns adgang til domstolsprøvelse og klageordninger og yderligere anerkende og understøtte ngo'er og andre uafhængige organer og institutioner som f.eks. børnenes ombudsmand i deres bestræbelser på at give børn effektiv adgang til domstolsprøvelse og uafhængige klageordninger, både på nationalt og internationalt plan
- f. at overveje at oprette et system af dommere og advokater, der er specialiserede i børnesager, og udvikle domstolene yderligere, idet der kan træffes både juridiske og sociale foranstaltninger, der gavner børnene og deres familier
- g. at udvikle universelle og europæiske mekanismer til beskyttelse af menneskerettighederne og børns rettigheder og gøre det lettere for børn og personer, der handler på børns vegne, at benytte disse mekanismer for at opnå retfærdighed og beskytte barnets rettigheder, når de nationale retsmidler er afprøvet eller ikke er tilstrækkelige
- h. at gøre menneskerettighederne, herunder børns rettigheder, til en obligatorisk del af skolernes pensum og uddannelses-pensum for fagpersoner, der arbejder med børn
- i. at udvikle og understøtte systemer, der skal gøre forældre mere bevidste om børns rettigheder

- j.** at oprette børnevenlige, tværfaglige centre med mange afdelinger for børneofre og børnevidner, hvor børnene kan blive afhørt og lægeundersøgt med henblik på indsamling af kriminaltekniske beviser, hvor deres tilstand kan blive grundigt undersøgt, og hvor de kan modtage alle fornødne terapeutiske ydelser fra relevante fagpersoner
- k.** at oprette specialiserede og tilgængelige støtte- og informationstjenester som f.eks. online-konsultation, hjælpelinjer og gratis tjenester i kommunerne
- l.** at sikre, at alle berørte fagpersoner, der arbejder med børn i retssystemet, får tilstrækkelig støtte og uddannelse samt praktisk vejledning med henblik på at garantere og indarbejde børns rettigheder, navnlig når der tages stilling til barnets tarv i alle de typer procedurer, der involverer eller berører børn.

VI. Overvågning og evaluering

Medlemsstaterne opfordres ligeledes til:

- a.** at revidere national lovgivning og nationale politikker og praksisser for at udarbejde de reformer, der er nødvendige for at gennemføre disse retningslinjer
- b.** at sørge for, at relevante Europarådskonventioner om børns rettigheder ratificeres hurtigt, hvis de ikke allerede er ratificeret
- c.** at revidere og evaluere deres arbejdsmetoder inden for børnevenlig retspleje regelmæssigt
- d.** at vedligeholde eller udforme en ramme med en eller om nødvendigt flere uafhængige mekanismer, hvis formål er at fremme og overvåge gennemførelsen af disse retningslinjer i overensstemmelse med deres retssystemer og forvaltninger
- e.** at sikre, at civilsamfundet, navnlig organisationer, institutioner og organer, der har til formål at fremme og beskytte børns rettigheder, deltager fuldt ud i overvågningsprocessen.

Anden del
Begrundelse

Hvorfor et nyt instrument?

1. Europarådet prioriterer beskyttelsen af børns rettigheder og fremme af børnevenlig retspleje højt. Spørgsmålet om beskyttelse af børn indgår i handlingsplanen fra Europarådets tredje topmøde mellem stats- og regeringscheferne i Warszawa i 2005.
2. Selv om der findes en række juridiske instrumenter på internationalt, europæisk og nationalt plan, er der stadig huller både i lovgivningen og i praksis, og regeringerne og fagpersoner, der arbejder med børn, efterspørger vejledning for at kunne sikre en effektiv gennemførelse af standarderne. I de kendte sager *V. og T. mod Det Forenede Kongerige* blev to 10-årige drenge, der havde bortført og tævet en 2-årig til døde, stillet for en domstol som voksne under massiv mediedækning. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (herefter "Domstolen") fandt senere, at procedurerne havde været uforståelige og intimiderende for børnene, der derfor ikke havde været i stand til at deltage effektivt i retssagen mod dem, og fastslog, at man havde overtrådt artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention (herefter "EMRK"), der garanterer retten til en retfærdig rettergang. I sagen *Sahin mod Tyskland* fandt Domstolen, at den materielle krænkelse bestod i, at barnets egne synspunkter ikke var blevet hørt, og anførte, at den nationale domstol skulle tage væsentlige skridt til at sikre direkte kontakt med barnet, og at det kun på denne måde kan sikres, at barnets tarv kan tilgodeses.

3. Disse sager kunne nærmest have fundet sted i en hvilken som helst af Europarådets medlemsstater. De illustrerer behovet for, at børn får bedre adgang til domstolsprøvelse og bliver bedre behandlet i retssager og udenretslige procedurer, samt vigtigheden af, at fagpersoner, der arbejder med børn i forbindelse med sådanne procedurer, får større viden og bevidsthed om børns rettigheder og mulighed for at blive tilstrækkeligt uddannet, så en ordentlig retspleje kan sikres og barnets tarv tilgodeses.

Baggrund

4. Følgende retningslinjer er Europarådets direkte respons på resolution nr. 2 om børnevenlig retspleje, der blev vedtaget på de europæiske justitsministres 28. konference (Lanzarote, 25.-26. oktober 2007), og hvor der blev anmodet om konkret vejledning til medlemsstaterne på dette område. Ministerkomitéen bad derfor fire af Europarådets organer om at udarbejde retningslinjer for børnevenlig retspleje (herefter "retningslinjerne") med løsningsforslag til, hvordan medlemsstaterne kan udforme retssystemer, der imødekommer børns specifikke behov, så det kan sikres, at børn får effektiv og tilstrækkelig adgang til domstolsprøvelse og behandles ordentligt i både civilretlige, administrative og strafferetlige sager.

Arbejdsmetode

5. I dette brede perspektiv har Europarådet anlagt en nyskabende, integreret tilgang, hvor man har samlet tre af rådets store mellemstatslige komitéer, der beskæftiger sig med henholdsvis civil- og forvaltningsret (Europarådets komité for retligt samarbejde (European Committee on Legal Co-operation (CDCJ))), strafferet (Europarådets komité for strafferetlige spørgsmål (European Committee on Crime Problems (CDPC))), og menneskerettigheder generelt (styringskomitéen for menneskerettigheder (Steering Committee for Human Rights (CDDH))) samt den Europæiske Kommission for et Effektivt Retsvæsen (European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ)). Retningslinjerne er også udfærdiget i tæt samarbejde med programmet "Opbygning af et Europa for og med børn", hvor børnevenlig retspleje gøres til en af de bærende søjler i Europarådets strategi for børns rettigheder for 2009-2011.

6. Europarådet påbegyndte dette arbejde i 2008 med udarbejdelsen af fire ekspertrapporter, hvor det blev vurderet, hvilke udfordringer og hindringer børn står overfor, når de skal have adgang til domstolsprøvelse inden for alle retsområderne på nationalt plan. Disse rapporter blev fremlagt og brugt som udgangspunkt for drøftelser på højt plan på Europarådets konferencer, der blev afholdt under det svenske formandskab for ministerkomitéen "Building a Europe for and with Children - Towards a strategy for 2009-2011" (opbygning af et Europa for og med børn - frem mod en strategi for 2009-2011 (Stockholm, den 8.-10. september 2008)) og under det spanske formandskab for ministerkomitéen, "The protection of children in European justice systems" (beskyttelse af børn i de europæiske retssystemer (Toledo, den 12.-13. marts 2009)). Rapportens vurderinger og konferencernes konklusioner har banet vejen for udarbejdelsen af retningslinjerne og givet værdifuldt materiale til ekspertgruppen om børnevenlig retspleje (CJ-S-CH), der blev oprettet for at udarbejde retningslinjerne i 2009-2010.

Procedure for udarbejdelse

7. Ekspertgruppen bestod af 17 uafhængige eksperter udpeget af Europarådet i samråd med komitéen for retligt samarbejde, komitéen for strafferetlige spørgsmål og styringskomitéen for menneskerettigheder på baggrund af deres personlige ekspertise inden for børns rettigheder, idet en vis balance mellem eksperterne (civil- og forvaltningsret, strafferet og menneskerettighedsret) samt en vis geografisk og kønsmæssig balance er blevet tilgodeset. Gruppens formand blev Seamus Carroll (Irland), formand for komitéen for retligt samarbejde, gruppens næstformand blev Ksenija Turković (Kroatien), udpeget af komitéen for strafferetlige spørgsmål, og gruppens videnskabelige ekspert blev Ankie Vandekerckhove, børnerettighedsekspert fra Belgien.
8. Gruppen omfattede dommere, advokater, anklagere, akademikere, psykologer, politifolk, socialrådgivere og regeringsrepræsentanter fra medlemsstaterne og var således kendetegnet ved en tværfaglig sammensætning. En lang række observatører, herunder repræsentanter for førende internationale mellemstatslige organisationer og ngo'er, har også bidraget til arbejdet.

9. Udkastet til og begrundelsen for retningslinjerne blev gennemgået og godkendt af komitéen for retligt samarbejde på dennes 85. plenarmøde 11.-14. oktober 2010, inden retningslinjerne blev overdraget til ministerkomitéen og vedtaget den 17. november 2010. Forinden havde komitéen for strafferetlige spørgsmål og komitéen for menneskerettigheder sat sig ind i teksten og sagt god for den på deres plenarmøder (henholdsvis 7.-10. juni og 15.-18. juni 2010).

Høring af interessenter

10. Det er sikret, at forskellige interessenter er blevet hørt, idet der gennem hele udarbejdelsen er blevet gennemført offentlige høringer om de forskellige på hinanden følgende udkast til retningslinjerne fra oktober 2009 til maj 2010. Der blev afholdt en høring med deltagelse af førende internationale ngo'er og andre interessenter med speciale i børns rettigheder den 7. december 2009 i Strasbourg. Mellem januar og maj 2010 er det 4. udkast til retningslinjerne blevet specifikt fremlagt for medlemsstaterne og lokale instanser samt en række interne og eksterne partnere med henblik på at indhente kommentarer. Gruppen har herefter taget kommentarerne med i betragtning, da den lagde sidste hånd på teksten, hvorved en gennemsigtig vedtagelsesprocedure med inddragelse af alle aspekter er blevet sikret.

Høring af børn og unge

11. I overensstemmelse med ekspertgruppens kommissorium arrangerede Europarådet også en direkte høring af børn og unge vedrørende retspleje i 2010. Omkring 30 partnere over hele Europa har bidraget til høringen med udarbejdelse, oversættelse og formidling af et spørgeskema på 11 sprog og oprettelse af fokusgrupper. Præcis 3 721 svar fra 25 lande er blevet analyseret af dr. Ursula Kilkelly, børnerettighedsekspert fra Irland, og taget med i betragtning af ekspertgruppen om børnevenlig retspleje (CJ-S-CH), da den lagde sidste hånd på retningslinjerne. Hovedtemaerne omfatter familie, (mis)tillid til myndighederne og vigtigheden af at respektere og lytte til børn og unge.¹

1. Rapporten findes på netstedet: www.coe.int/childjustice.

12. Denne høring er Europarådets første forsøg på at inddrage børn og unge direkte i forbindelse med udarbejdelsen af et juridisk instrument, og Europarådet sigter mod flere lignende bestræbelser for at sikre, at børn og unge kan blive inddraget i organisationens normative arbejde på en meningsfuld måde. Høringen er gennemført med rundhåndet økonomisk støtte fra den finske regering.

13. Under udarbejdelsen af retningslinjerne er der foretaget en lang række ændringer for at sikre, at de imødekommer børns behov, og at der tages hensyn til børnenes beretninger om retsplejesystemet. Der er samlet set gjort en massiv indsats for at sikre, at der tages højde for børnenes synspunkter helt ned i detaljen med skærpede formuleringer og et mere veldefineret anvendelsesområde.

14. Børnenes synspunkter er navnlig blevet brugt til:

- at understøtte og udvide den måde, hvorpå retningslinjerne anerkender børns ret til at blive hørt, informeret om deres rettigheder, få tilbudt uafhængig repræsentation og deltage effektivt i de beslutninger, der træffes om dem. Formuleringerne i alle relevante afsnit er blevet skærpet i disse henseender. Retningslinjerne foreskriver f.eks. nu, at dommere bør respektere alle børns ret til at blive hørt i alle anliggender, der vedrører dem, og at de midler, der anvendes, bør tilpasses barnets forståelsesniveau og evne til at kommunikere, ligesom der bør tages hensyn til sagens omstændigheder
- at sikre, at retningslinjerne indeholder tilstrækkelige bestemmelser om, at børn bør have forståelig feedback på, hvor stor vægt der bliver lagt på deres synspunkter
- at skærpe retningslinjernes bestemmelse om, at børn bør have støtte før, under og efter kontakt med retssystemet. Der er lagt særlig vægt på, at forældre og personer, som børnene har tillid til, spiller en vigtig rolle (f.eks. afsnittet om børn og politi)
- at understøtte en bestemmelse om børns utvetydige ret til at have adgang til uafhængige og effektive klageordninger i alle dele af retssystemet, understøtte specialisering af alle fagpersoner og kræve tilstrækkelig uddannelse af alle fagpersoner, der kommer i kontakt med børn i retssystemet. Disse punkter betragtes som væsentlige for at imødegå den mangel på tillid til myndighederne, som børnene har givet udtryk for i høringen

- at skærpe de bestemmelser, der vedrører tilliden til den måde, hvorpå fagpersoner behandler børn
- at fremme høringer af og evt. samarbejde med børn med henblik på børnevenlig retspleje og udarbejdelse og revidering af love, politikker og praksisser.

Struktur og indhold

15. Retningslinjerne udgør et ikke-bindende instrument. Selv om det i disse retningslinjer ofte er det 'mildere' udsagnsord "bør", der benyttes, hvor de relevante principper er taget fra et bindende juridisk instrument - fra Europarådet eller andre internationale organer - må dette "bør" ikke forstås sådan, at det reducerer retsvirkningen af det pågældende bindende instrument.

16. Retningslinjerne bygger på eksisterende internationale, europæiske og nationale standarder. Barnets tarv er den røde tråd, da der i retningslinjerne tages højde for de grundlæggende principper, der er fastsat i den europæiske menneskerettighedskonvention og den tilknyttede retspraksis fra Domstolen samt FN's konvention om barnets rettigheder. Retningslinjerne fremmer og beskytter bl.a. børns ret til information, repræsentation og deltagelse i retslige og udenretslige procedurer, ligesom de sikrer, at børn får en plads i retsplejen og bliver hørt i alle faser af procedurerne. Som et praktisk værktøj omhandler retningslinjerne også god praksis og indeholder praktiske løsninger til afhjælpning af lovgivningsmæssige uoverensstemmelser og lakuner. De omhandler f.eks. specifikke teknikker til, hvordan man skal lytte til barnet (også i en retssal). Retningslinjerne er ikke kun en principerklæring, idet ambitionen er, at de skal være en praktisk vejledning til indarbejdelse og fremme af internationalt anerkendte og bindende standarder.

17. I overensstemmelse med ekspertgruppens kommissorium er teksten i retningslinjerne bygget op omkring forskellige principper, der finder anvendelse før, under og efter procedurerne.

18. De medlemsstater i Europarådet, der påtænker at udarbejde lovgivning om børns rettigheder i retslige og udenretslige procedurer, opfordres til at være opmærksomme på relevante principper, standarder og anerkendt god praksis som omtalt i retningslinjerne.²

2. Oplysninger om Europarådets arbejde for børnevenlig retspleje og arbejdets forløb findes på netstedet: www.coe.int/childjustice.

Indledning

- 19.** I de seneste årtier har mange offentlige og private organisationer, ombudsmænd, politiske beslutningstagere m.v. bestræbt sig på at sikre, at børn³ kender deres rettigheder, og at disse rettigheder styrkes i det daglige. Selv om vi for nylig kunne fejre 60-års jubilæum for den europæiske menneskerettighedskonvention og 20-års jubilæum for FN's konvention om barnets rettigheder, viser virkeligheden på nationalt, regionalt og internationalt plan alt for ofte, at børns rettigheder stadig krænkes.
- 20.** Børn kan komme i berøring med retslige og udenretslige procedurer på mange måder: Når deres forældre skal skilles eller slås om forældremyndigheden, når de overtræder loven, er vidne til eller ofre for forbrydelser, ansøger om asyl m.v. Børn har rettigheder, og i den sammenhæng er det nødvendigt, at procedurerne gøres mere børnevenlige, så børnene støttes så godt som muligt, hvis de får brug for at påberåbe sig retslige eller udenretslige midler for at få beskyttet deres rettigheder.⁴
- 21.** For børn er der mange juridiske, sociale, kulturelle og økonomiske hindringer for at få adgang til domstolsprøvelse; manglende habilitet udgør nok den væsentligste. De bliver som oftest repræsenteret af deres forældre eller en værge. Men hvis den juridiske repræsentant ikke ønsker at optræde på barnets vegne eller ikke er i stand til det, og hvis de relevante myndigheder ikke iværksætter en procedure, har barnet ingen mulighed for at forsvare sine rettigheder eller gøre indsigelse mod krænkelser heraf. I sådanne tilfælde, og hvis den relevante myndighed ikke har udpeget en særlig repræsentant, kan barnet ikke udnytte den grundlæggende

3. Personer op til 18 år.

4. U. Kilkelly, "Youth courts and children's rights: the Irish experience", i *Youth Justice*, s. 41: "FN's børnekonvention fra 1989 styrkede denne beskyttelse ved at fastsætte en række retssikkerhedsstandarder, der ikke alene anerkendte barnets ret til en retfærdig rettergang, men også gik så vidt som til at anerkende behovet for at tilpasse retsproceduren i forhold til børns behov og rettigheder".

ret til at få sagen bragt for en domstol, selv om den europæiske menneskerettighedskonvention indeholder adskillige grundlæggende principper i den henseende (se artikel 6, der bl.a. omhandler retten til retfærdig rettergang). Og selv om konventionen omhandler menneskerettigheder for "alle", er det særligt vanskeligt for børn at få bragt en sag for en domstol. På trods af, at retspraksis fra Domstolen omfatter nogle sager om børns rettigheder, er såvel nationale som internationale domstole sjældent tilgængelige for børn, og det er stadig typisk voksne, der anlægger sag på deres vegne.⁵ Derfor skal børns adgang til domstolsprøvelse være omfattet af retningslinjerne for børnevenlig retspleje.⁶

22. Formålet med retningslinjerne for børnevenlig retspleje er at tage hånd om børns retsstilling og den måde, hvorpå de behandles i retssager og udenretslige procedurer. Før en sag bringes for en domstol, kan det imidlertid være i barnets interesse at benytte alternative metoder til tvistbilæggelse, f.eks. mægling. Disse retningslinjer dækker både retslige og udenretslige procedurer.

23. Det er meningen, at de skal stimulere til drøftelse af børns rettigheder i praksis og inspirere medlemsstaterne til at tage yderligere skridt til at indarbejde børns rettigheder og lukke de eksisterende lakuner. Retningslinjerne har ikke til formål at berøre problemstillinger om materiel lovgivning eller børns materielle rettigheder, ligesom de ikke er juridisk bindende. For de fleste af retningslinjernes vedkommende vil det være nok blot at ændre den måde, hvorpå der tages højde for børns synspunkter og behov.

24. De har også til formål at tjene som et praktisk værktøj for medlemsstaterne, når de skal tilpasse deres retslige og udenretslige systemer til børns specifikke behov i strafferetlige, administrative og civilretlige procedurer, uanset børnenes retsstilling eller habilitet. De bør også bruges på helt specifikke lovgivningsområder som f.eks. lovgivningen om ungdomsbeskyttelse, der findes i mange medlemsstater.

25. I den forbindelse sigter retningslinjerne mod at lette indarbejdelsen af hovedprincipperne i FN's konvention om barnets rettigheder. Tilsvarende skal alle de rettigheder, der er fastsat i den europæiske menneskerettighedskonvention og bekræftet af Domstolen, gælde i samme omfang for børn som for voksne.

26. Da afstanden mellem disse bestemmelser og børns faktiske rettigheder er slående, henvises der i begrundelsen for retningslinjerne ofte til de former for god praksis - faktisk og juridisk - der ses i medlemsstaterne og i retspraksis. De kan være nyttige og inspirerende.

5. F. Tulkens, *International justice for children*, monografi nr. 3, Council of Europe Publishing, 2009, s. 17-33.

6. Dette er så meget desto mere nødvendigt, som ekspertgruppens kommissorium om børnevenlig retspleje også omhandler lakuner på dette område.

Begrundelse

Præambel

27. Store internationale organisationer, der beskæftiger sig med menneskerettigheder, f.eks. FN og Europarådet, har allerede udarbejdet vigtige standarder og retningslinjer, der omfatter børns rettigheder. De vil blive omtalt i de relevante afsnit. I præamblen omtales de standarder, der er særligt relevante på dette område, idet det står medlemsstaterne frit for at indføre eller anvende højere standarder eller mere gunstige bestemmelser. I præamblen opfordres medlemsstaterne også til at sørge for snarlig ratificering af relevante Europarådskonventioner om børns rettigheder. Der er tale om praktisk foranstaltning, da mange af disse instrumenter ikke er blevet ratificeret i en lang række stater.⁷

I. Anvendelsesområde og formål

28. Anvendelsesområdet for og formålet med retningslinjerne er omtalt i punkt 1-3. Som allerede anført omhandler retningslinjerne strafferetlig, civilretlig og administrativ lovgivning og har til formål at sikre, at alle barnets rettigheder i sådanne procedurer respekteres i deres fulde omfang, idet der skal sørges for en passende balance i forhold til andre involverede parter rettigheder.

II. Definitioner

29. Definitionen af "barn" er formuleret i overensstemmelse med artikel 1 i FN's konvention om barnets rettigheder og artikel 1.1 i den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder (ETS nr. 160). Ifølge den europæiske menneskerettighedskonvention har "alle" rettigheder, og det udelukker ikke personer under 18. Der kan være tilfælde, hvor en person under 18 ikke betragtes som et barn, f.eks. i sager om myndiggørelse, der ses i mange medlemsstater.

7. PACE document (AS/Jur (2009)40) om "The specificity and added value of the *acquis* of the Council of Europe treaty law".

- 30.** Definitionen af "forælder" i punkt b omfatter alle personer med forældremyndighed, som ikke altid er de biologiske forældre, men også andre personer med forældremyndighed som f.eks. værger og juridiske repræsentanter.
- 31.** Mens begrebet "børnevenlig" retspleje er defineret i punkt c, insisteres der også i teksten på, at det omfatter andet og mere end det egentlige retssystem og retsprocedurerne. Begrebet omfatter alle fagpersoner, der beskæftiger sig med børn i såvel retslige som udenretslige procedurer. Instanser som politiet og social- og sundhedsvæsenet har også et ansvar for at gøre retsplejen mere børnevenlig. Retningslinjerne har til formål at sikre, at alle disse fagpersoner kender børns rettigheder og respekterer dem fuldt ud.

III. Grundlæggende principper

A. Deltagelse⁸

- 32.** Princippet om deltagelse - ifølge hvilket børn har ret til at blive hørt og fremsætte deres synspunkter i alle forhold, der vedrører dem - er et af hovedprincipperne i FN's konvention om barnets rettigheder.⁹ Selv om dette ikke betyder, at deres synspunkter altid vil blive taget til følge, foreskriver retningslinjerne, at der tages behørigt hensyn til og udvises respekt for deres synspunkter, idet der tages højde for deres alder, modenhed og sagens omstændigheder i overensstemmelse med de i national ret foreskrevne fremgangsmåder.

8. Yderligere oplysninger findes i generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009) og bemærkningerne under IV, D, 3, retten til at blive hørt. Se også ministerkomitéens henstilling nr. R (98) 8 om børns deltagelse i familie- og socialliv af 18. september 1998, punkt 4: "deltagelse er helt afgørende for at sikre social samhørighed og for at leve i et demokrati i overensstemmelse med værdierne i et multikulturelt samfund og principperne om tolerance"; punkt 5: "børns deltagelse er helt afgørende for, at de kan få indflydelse på deres eget liv, idet deltagelse ikke kun er at være med i institutionernes aktiviteter og være med til at tage beslutninger, men helt generelt at have en demokratisk adfærd, der gælder alle aspekter af familielivet og det sociale liv". Se desuden Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 16. december 1999, *T. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24724/94, præmis 83, og dom af 16. december 1999, *V. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24888/94, præmis 85: "[...] Artikel 6 garanterer samlet set den tiltalte ret til at deltage effektivt i sin straffesag".

9. FN's konvention om barnets rettigheder, artikel 12.

- 33.** Henvisningen til vendingen "i stand til at udforme sine egne synspunkter"¹⁰ bør ikke ses som en begrænsning, men snarere som en pligt, som myndighederne har til så vidt muligt at foretage en fyldestgørende vurdering af barnets habilitet. I stedet for blot at tage for givet, at barnet ikke er i stand til at udforme sine egne synspunkter, bør medlemsstaterne gå ud fra, at barnet faktisk er i stand til at udtrykke sig. Det er ikke op til barnet at bevise dette. I overensstemmelse med lovgivningen om børns rettigheder understreges i del III, A.2, det vigtige budskab, at børn har rettigheder.
- 34.** Staterne opfordres til ikke at indføre standardiserede aldersgrænser.¹¹ FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet, fastsætter også, at "alder bør ikke være en hindring for et barns ret til at deltage fuldt ud i retssagen".¹²
- 35.** I familiesager bør børn inddrages i drøftelserne forud for beslutninger, der berører deres nuværende og/eller fremtidige trivsel. Ansvar for alle foranstaltninger til sikring af, at børn inddrages i retssagen, bør ligge hos dommeren, der bør kontrollere, at børn faktisk inddrages i proceduren og kun er fraværende, hvis de selv afslår at deltage, eller hvis deres modenhed eller forståelsesniveau ikke tillader dem at deltage. Frivillige organisationer og ombudsmænd for børn bør også bestræbe sig bedst muligt på at sikre, at børn inddrages i familieretlige procedurer og ikke blot konfronteres med et *fait accompli*.¹³

10. *Ibid.*, artikel 12.1.

11. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt, punkt 20-21 (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009).

12. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005), punkt 18.

13. I nogle medlemsstater straffes forældre, der ikke overholder deres forældremyndigheds- og andre aftaler, selv om det kan være barnet, der ikke overholder aftalerne. I andre medlemsstater kan forældre blive idømt frihedsstraf, hvis de ikke efterlever en retsafgørelse, selv om dette scenarie kunne undgås ved at inddrage barnet i alle beslutninger, der vedrører barnet.

I en sag, hvor der var tale om en mindreårig tiltalt med et lavt forståelsesniveau, fandt Domstolen, at "effektiv deltagelse forudsætter i dette tilfælde, at tiltalte har en bred forståelse af, hvad retssagen går ud på, og hvad der er på spil for ham/hende, herunder betydningen af en eventuel straf. Det betyder, at tiltalte bør kunne forstå det overordnede indhold af det, der siges i retten, om nødvendigt med hjælp fra f.eks. en tolk, advokat, socialrådgiver eller ven. Tiltalte bør kunne forstå, hvad anklagemyndighedens vidner siger, samt, hvis tiltalte er repræsenteret, forklare sin egen version af hændelsesforløbet til sin advokat og sige, hvilke udsagn han/hun ikke er enig i, og gøre opmærksom på forhold, der skal fremlægges i forsvaret."¹⁴ Desuden er det "helt afgørende, at tiltaltes sag prøves ved en specialdomstol, hvor der tages fyldestgørende højde for og hensyn til tiltaltes handicap, så proceduren tilpasses i overensstemmelse hermed".¹⁵

I sagen *Sahin mod Tyskland* konkluderede Domstolen tilsvarende i en forældremyndighedssag, at "det ville være at gå for vidt at kræve af de nationale domstole, at de altid skal høre børnene i sager om samvær med en forælder, der ikke har forældremyndighed, idet dette spørgsmål må afhænge af de særlige omstændigheder i den enkelte sag under behørigt hensyn til det pågældende barns alder og modenhed."¹⁶

Endelig fandt Domstolen i endnu en forældremyndighedssag, *Hokkanen mod Finland*, at en 12-årig pige var "tilstrækkeligt moden til, at der skulle tages hensyn til hendes synspunkter, og at der ikke skulle bevilges samvær mod hendes ønske."¹⁷

B. Barnets tarv

- 36.** Barnets interesser bør stå øverst på prioriteringslisten i alle sager, der involverer børn. Situationen skal vurderes med omhu. Disse retningslinjer sigter mod at fremme udviklingen af tværfaglige metoder til vurdering af barnets tarv, idet det anerkendes, at det er en kompleks opgave. Vurderingen bliver endnu vanskeligere, når der skal findes en balance mellem barnets interesser og andre involverede parter interesser, f.eks. andre børn, forældre, ofre m.v. Vurderingen skal foretages af fagpersoner i hvert enkelt tilfælde.
- 37.** Barnets interesser skal altid tages i betragtning samtidig med andre børns rettigheder, f.eks. retten til at blive hørt, retten til at blive beskyttet mod vold, retten til ikke at blive adskilt fra forældrene, m.v.¹⁸ Det skal være reglen, at der skal tages hensyn til alle relevante aspekter.
- 38.** Det er bemærkelsesværdigt, hvor lidt princippet om "barnets tarv" benyttes i retsplejen over for mindreårige, i modsætning til hvad der er tilfældet inden for familieretlige sager. I mange af Europarådets medlemsstater er der en foruroligende tendens til, at unge lovovertrædere behandles som voksne.¹⁹ IDet siger sig selv, at ethvert barns rettigheder skal respekteres, herunder når der er tale om børn, der har overtrådt loven. En rent straffende tilgang er ikke i overensstemmelse med hovedprincipperne for retspleje over for mindreårige som fremsat i artikel 40 i FN's konvention om barnets rettigheder.²⁰ Interventioner af mere socialpædagogisk art er langt mere på linje med dette instrument og har også vist sig at være mere effektive i praksis.²¹

18. Praktiske forslag findes i UNHCR's retningslinjer for barnets tarv (UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 2008 (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html)).

19. Se T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

20. Generel bemærkning nr. 10 om børns rettigheder i retsplejen (CRC/C/GC/10 af 25. april 2007), punkt 71. Se også ministerkomitéens henstilling nr. R (87) 20 om sociale reaktioner på ungdomskriminalitet.

21. Generel bemærkning nr. 10 om børns rettigheder i retsplejen (CRC/C/GC/10 af 25. april 2007).

14. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (fjerde afdeling), dom af 15. juni 2004, *S.C. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 60958/00, præmis 29.

15. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, *ibid.*, præmis 35.

16. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 8. juli 2003, *Sahin mod Tyskland*, nr. 30943/96, præmis 73.

17. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 23. september 1994, *Hokkanen mod Finland*, nr. 19823/92, præmis 61.

I mange familiesager har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslået, at nationale domstole skal tage stilling til det vanskelige spørgsmål om barnets tarv med udgangspunkt i en begrundet, uafhængig og aktuel psykolograpport, og at barnet om muligt og alt efter modenhed og alder skal tale med en psykolog og høres i retten i samværs-, opholds- og forældremyndighedssager.²²

I sagen *Bronda mod Italien* fandt Domstolen, at barnets tarv skulle have forret frem for andre involverede parter interesser: "[...] idet der skal findes en rimelig balance mellem S.'s interesse i at blive hos sine plejeforældre og hendes biologiske families interesse i at få hende hjem, lægger Domstolen særlig vægt på barnets overordnede interesser, idet S., der nu er 14 år, altid har givet kraftigt udtryk for, at hun ikke ønsker at forlade sine plejeforældre. I denne sag vejer S.'s interesser tungere end hendes bedsteforældres interesser."²³

Domstolen fremsatte et tilsvarende synspunkt i ovenfor omtalte sag, *Sahin mod Tyskland*: "Artikel 8 foreskriver, at de nationale myndigheder skal finde en rimelig balance mellem barnets og forældrenes interesser, og at der i den forbindelse skal lægges særlig vægt på barnets interesser, der alt efter art og væsentlighed kan veje tungere end forældrenes interesser. Forældre har navnlig ikke ret til at foranledige sådanne foranstaltninger truffet, som vil være til skade for barnets sundhed og udvikling, jf. artikel 8."²⁴

22. Se navnlig Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 13. juli 2000, *Elsholz mod Tyskland*, nr. 25735/94, præmis 53, og dom af 8. juli 2003, *Sommerfeld mod Tyskland*, nr. 31871/96, præmis 67-72. Se også den delvist afvigende holdning hos dommer Ress, som to andre dommere tilslutter sig, nemlig dommer Pastor Ridurejo og dommer Türmen, i sagen *Sommerfeld mod Tyskland* (ibid.), præmis 2.

23. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 9. juni 1998, *Bronda mod Italien*, nr. 22430/93, præmis 62.

24. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 8. juli 2003, *Sahin mod Tyskland*, nr. 30943/96, præmis 66.

I adoptionssagen *Pini m.fl. mod Rumænien* fastslog Domstolen med hensyn til barnets vægring mod at blive adopteret af en fremmed familie: "i sådanne spørgsmål [...] kan barnets interesser alt efter art og væsentlighed veje tungere end forældrenes interesser."²⁵

C. Værdighed

39. Respekt for menneskets værdighed er en grundlæggende menneskerettighed, der ligger til grund for mange eksisterende juridiske instrumenter.²⁶ Selv om mange af bestemmelserne i FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet, er relevante i denne sammenhæng, bør der lægges særlig vægt på erklæringen om, at "hvert enkelt barn er et unikt og værdifuldt menneske, og som sådant bør hans eller hendes individuelle værdighed, særlige behov, interesser og privatliv respekteres og beskyttes."²⁷

40. Teksten i C.2 gengiver bestemmelsen i artikel 3 i den europæiske menneskerettighedskonvention.

D. Beskyttelse mod diskrimination

41. Forbuddet mod forskelsbehandling er også et veletableret princip i den internationale menneskerettighedslovgivning. Artikel 2 i FN's konvention om barnets rettigheder anses for at være et af konventionens hovedprincipper. I teksten i D.1 omtales mange velkendte grunde til diskrimination

25. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (anden afdeling), dom af 22. juni 2004, *Pini m.fl. mod Rumænien*, nr. 78028/01 og 78030/01, præmis 155.

26. Se f.eks. præamblen i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder og præamblen og artikel 40, stk. 1, i FN's konvention om barnets rettigheder.

27. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005), III.8.a og I.6.

42. Med hensyn til det specifikke "race"-spørgsmål anfører Europarådets Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) i sin generelle henstilling nr. 7 om national lovgivning til bekæmpelse af racisme og racediskrimination: "Da alle mennesker tilhører samme art, afviser ECRI teorier, der er baseret på eksistensen af forskellige 'racer'." Dog anvender ECRI udtrykket i denne henstilling for at sikre, at mennesker, som generelt og fejlagtigt opfattes som tilhørende en 'anden race', ikke udelukkes fra den beskyttelse, loven yder.
43. Visse kategorier af særligt sårbare børn kan have brug for særlig beskyttelse i den henseende. I teksten opstilles nogle af disse kategorier; der er dog ikke tale om en udtømmende liste, da andre grunde til diskrimination ikke kan udelukkes.
44. En anden væsentlig diskriminationsfaktor, hvad angår børns rettigheder, er alder og habilitet. Små børn eller børn, der har begrænset habilitet og derfor ikke kan forsvare deres ret, har også rettigheder. For disse børn er det nødvendigt at udforme alternative repræsentationsordninger for at undgå diskrimination.

E. Retsstatsprincippet²⁸

45. Mange af aspekterne i "retsstatsprincippet" er omtalt under E.1 og E.2, uden at dette skal ses som et forsøg på at definere selve begrebet.²⁹ Hele teksten er præget af Domstolens udtalelse om, at "retsstatsprincippet, der er et af de grundlæggende principper i et demokratisk samfund, er indbygget i alle konventionens artikler".³⁰ Derfor skal retsstatsprincippet skinne igennem i alle procedurer, der involverer børn.

28. Se også rapporten fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dommerkontor, "Børns adgang til domstolsprøvelse - særligt fokus på børns adgang til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol" og den tilknyttede retspraksis vedrørende børns adgang til nationale jurisdiktioner i "Samling af retsakter om børnevenlig retspleje", Generaldirektoratet for Menneskerettigheder og Juridiske Anliggender, 2009, s. 11-19.

29. Brian Z. Tamanaha har sporet idéen helt tilbage til Aristoteles: "Det er bedre, at loven styrer, end at en enkelt af borgerne gør det", og han fortsætter: "så også lovens vogtere er lovens tjenere." Citatet er fra Tom Bingham, *The Rule of Law*, Allen Lane, Penguin Group, 2010, side 3.

30. *Ukraine-Tyumen mod Ukraine*, nr. 22603/02, præmis 49, 22. november 2007.

46. Retsstatsprincippet omfatter bl.a. det grundlæggende princip, at alle og enhver står til ansvar for klart formulerede og offentliggjorte love og har rettigheder, der kan håndhæves. Dette princip finder anvendelse uanset alder, så medlemsstaterne forventes at respektere og understøtte grundlæggende rettigheder, der gælder alle, også børn. Anvendelsen af retsstatsprincippet, for så vidt angår børn, forudsætter bl.a. retten til uskyldsformodning og retten til en retfærdig rettergang, herunder uafhængig juridisk bistand, effektiv adgang til en advokat eller lignende institution eller instans, der i henhold til national lovgivning er ansvarlig for at forsvare børns rettigheder.
47. Principperne *nullum crimen sine lege* og *nulla poena sine lege* gælder i samme grad for børn som for voksne og er grundpillerne i demokratiets strafferetlige system.³¹ Imidlertid har der i visse medlemsstater været en tendens til at anvende vidtrækkende interventioner, herunder frihedsberøvelse, hvor der har været tale om samfunds fjendsk - men ikke kriminel - adfærd fra børns side. Under påskud af at ville beskytte samfundet mod samfunds fjendsk adfærd griber man ind over børn på en måde, der ikke ville blive tolereret, hvis der var tale om voksne. Almindelige retsgarantier, der f.eks. sikrer, at det er staten, der har bevisbyrden, eller at alle har ret til en retfærdig rettergang, finder ikke altid anvendelse. I mange lande finder de grundlæggende retsprincipper i strafferetlige sager ikke anvendelse i samme omfang for børn som for voksne. Børn straffes stadig, hvis de er "adfærdsvanskelige" (udviser adfærd, der ikke er defineret som kriminalitet i lovgivningen, og som ikke ville udløse straf, hvis en voksen udviste samme adfærd).³²
48. For at sikre, at retsstatsprincippet finder effektiv og passende anvendelse, navnlig hvad angår børn, skal medlemsstaterne i henhold til E.3 indføre og/eller opretholde uafhængige og effektive klageordninger, idet der skal tages højde for barnets alder og forståelsesniveau.

31. ECHR's artikel 7, FN's konvention om barnets rettigheder, artikel 40, punkt 2.a.

32. Se CRIN "Report on Status Offences" på http://www.crin.org/docs/Status_Offences_doc_2_final.pdf

IV. Børnevenlig retspleje før, under og efter retssager

A. Børnevenlig retspleje - generelt

49. Disse aspekter af børnevenlig retspleje er relevante for alle aktørerne i og uden for retsprocedurene, idet de finder anvendelse uanset barnets retsstilling, ligesom de gælder specifikke grupper af særligt sårbare børn.

1. Information og vejledning

50. I hvert enkelt tilfælde skal barnet have alle relevante og nødvendige oplysninger fra den allerførste kontakt med retssystemet og hele vejen gennem forløbet.³³ Denne ret gælder alle børn, uanset om de er ofre, formodede lovovertrædere eller på anden måde involverede parter i sagen.³⁴ Selv om det ikke altid er praktisk muligt at give barnet oplysninger, så snart det er kommet i berøring med de kompetente myndigheder, skal dette gøres så hurtigt som muligt. Der kan dog være situationer, hvor der ikke bør gives oplysninger til barnet (når det strider mod barnets interesser).

51. Børn skal informeres om deres rettigheder,³⁵ men også om de instrumenter, de kan benytte for at udøve disse rettigheder og om nødvendigt forsvare dem.³⁶ Det er den første forudsætning for at beskytte disse rettigheder. I del IV.A.1 giver retningslinje 1 en detaljeret, men ikke udtømmende liste over de oplysninger, som bør gives til børn og deres forældre.

52. Det kan ske, at de oplysninger, børn får, ikke er objektive eller fuldstændige. Forældrene videregiver ikke altid al relevant

information, og de oplysninger, de videregiver, kan være fordomsfulde. I den forbindelse spiller børneadvokater, ombudsmænd og juridiske tjenester for børn en meget vigtig rolle.

53. Retningslinje 2 bekræfter barnets ret til at blive informeret og vejledt i et forståeligt sprog, der er tilpasset barnets alder, modenhed og evner.

54. Når der informeres om proceduresystemet, skal der gives detaljerede oplysninger om, hvordan procedurerne foregår, hvad barnets stilling og rolle vil være, hvordan afhøringen foregår, hvor lang tid det vil tage, hvad et eventuelt vidneudsagn betyder, hvad konsekvenserne af en given handling er m.v. Børn skal kunne forstå, hvad der foregår, hvordan sagen kommer til at forløbe, hvilke valgmuligheder de har, og hvad konsekvenserne af disse valg er. De skal også informeres om mulige alternativer til retsprocedurerne. I nogle tilfælde kan mægling uden rettens mellemkomst være mere hensigtsmæssigt, mens det i andre tilfælde kan give barnet flere garantier at få sagen behandlet ved retten. De forskellige konsekvenser af et sådant valg skal forklares tydeligt for barnet, så der kan træffes en beslutning på et velinformeret grundlag, selv om det ikke nødvendigvis er barnet, der skal tage beslutningen. Disse oplysninger kan evt. også gives til barnet ved hjælp af diverse børnevenligt materiale med relevant juridisk information (retningslinje 4).

55. Ifølge retningslinje 5 skal både barnet og forældrene have direkte besked med det samme, når der er rejst tiltale mod barnet, og informeres om de rettigheder, barnet har i sådanne tilfælde. Barnet skal også informeres om anklagemyndighedens beslutninger og have relevante oplysninger om forløbet efter retsprocedurerne og om, hvordan sagens udfald afgøres. Barnet og forældrene skal også informeres om mulighederne for klage, fri proces, repræsentation og andre former for rådgivning, som de kan have ret til. Når der afsiges dom, bør dommens begrundelse formuleres på en måde, som er fuldt forståelig for barnet. Dette er navnlig vigtigt, når der er tale om børn, der har særlige pædagogiske behov eller begrænsede læse- og skrivefærdigheder.³⁷

^{37.} Det kan være, informationen skal oversættes til et sprog, barnet forstår (et fremmedsprog, brailleskrift eller lignende) - ligesom når der er tale om voksne - og de formelle juridiske termer skal forklares, så barnet fuldt ud kan forstå, hvad de betyder.

^{33.} Her har børnenes ombudsmænd og børnerettsorganisationer en vigtig opgave.

^{34.} Retten til information er også omfattet af en række instrumenter som f.eks. FN's konvention om barnets rettigheder (artikel 13, stk. 1; artikel 37, punkt d; artikel 40, punkt 2.b(ii), artikel 42), FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res. 2005/20 af 22. juli 2005, VII) og den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder. (ETS nr. 160, artikel 3).

^{35.} Artikel 42, FN's konvention om barnets rettigheder.

^{36.} Disse oplysninger bør ikke begrænses til de strengt juridiske, idet børn og deres forældre f.eks. også bør informeres om, hvorvidt der findes en ombudsmand eller andre tjenester for børn.

56. I grænseoverskridende civilretlige sager og familietvister skal børn, alt efter modenhed og forståelsesniveau, informeres af fagpersoner om deres adgang til domstolsprøvelse i de forskellige jurisdiktioner og om, hvad retsprocedurerne medfører for deres liv. Børn, hvis liv er præget af familiekonflikt og/eller misbrug, har særlige udfordringer.

I begge sagerne *V. og T. mod Det Forenede Kongerige* noterede Domstolen, at effektiv deltagelse i retsproceduren forudsætter, at den tiltalte har en bred forståelse af, hvad retssagen går ud på, herunder betydningen af en eventuel straf. Derfor skal børn, der har begået kriminalitet, under alle omstændigheder repræsenteres af erfarne advokater, der er vant til at arbejde med børn.³⁸

I nogle af Europarådets medlemsstater er der private eller statsstøttede tjenester for børn og unge, hvor de kan få oplysninger om deres rettigheder generelt eller om grundlæggende juridiske aspekter i forbindelse med deres egen sag eller situation. I nogle medlemsstater som f.eks. Belgien og Nederlandene findes der "børnerettighedsbutikker",³⁹ der kan henvise børnene til en advokat, hjælpe dem med at udøve deres rettigheder (hvis de f.eks. gerne vil skrive til en dommer eller høres i en sag) m.v.

38. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 16. december 1999, *T. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24724/94, præmis 88, og dom af 16. december 1999, *V. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24888/94, præmis 90.

39. "Kinderrechtswinkel" i Gent og Brugge samt "Service Droits des jeunes" i de fleste større byer i den fransktalende del af Belgien.

2. Beskyttelse af privat- og familielivet

57. Det kan være nødvendigt at sikre barnet anonymitet og beskyttelse af personoplysninger i forhold til massemedierne, sådan som det er fastsat i mange juridiske instrumenter.⁴⁰ I den forbindelse henledes opmærksomheden navnlig på Europarådets konvention om beskyttelse af det enkelte menneske i forbindelse med elektronisk databehandling af personoplysninger (ETS nr. 108),⁴¹ hvor der er opstillet et sæt af almindeligt anerkendte standarder, som bl.a. vedrører dataindsamling, databehandling og datakvalitet. Ligesom det er tilfældet i den europæiske menneskerettighedskonvention, har børn også alle rettigheder i henhold til databeskyttelseskonventionen, selv om der ikke eksplicit refereres til børns rettigheder. Desuden foreskriver artikel 6 særlige beskyttelsesforanstaltninger, når der er tale om følsomme data som f. eks. personoplysninger i forbindelse med straffedomme. Andre datakategorier kunne defineres som følsomme i de nationale lovgivninger eller behandles som sådan af myndighederne for dermed at sikre en bedre beskyttelse af børns privatliv. Som eksempel kan nævnes et instrument,⁴² der opstiller følgende kategorier: disciplinærsager, registrering af voldssager, lægebehandling i skolen, skolevalg, særlig uddannelse af handicappede og social bistand til elever fra fattige familier.

40. Som eksempel kan nævnes artikel 11.3 i Konventionen om indsatsen mod menneskehandel (CETS nr. 197), der omhandler privatlivets fred og beskyttelse af personoplysninger, idet staterne opfordres kraftigt til at træffe regulerende foranstaltninger, for så vidt angår medierne. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005), afsnit X, 27, foreskriver følgende: "Oplysninger om et barn som involveret part i en retssag bør beskyttes. Dette kan ske ved at respektere fortrolighedspligten og begrænse videregivelsen af oplysninger, der kan føre til identificering af et barn, som er offer for kriminalitet eller har afgivet vidneudsagn i en retssag". Dette er også beskrevet i FN's standardminimumsregler for retspleje over for mindreårige (Beijing-reglerne, 1985, artikel 8): "Mindreåriges ret til privatlivets fred skal respekteres på alle stadier af retsplejen for at undgå, at de lider skade som følge af offentlig omtale eller stigmatisering. I princippet må oplysninger, der kan føre til identificering af mindreårige lovovertrædere, ikke offentliggøres."

41. Dette instrument har global rækkevidde, da stater, der ikke er medlem af Europarådet, kan tiltræde instrumentet, hvis deres lovgivning er i overensstemmelse med konventionens krav.

42. Udtalelse 2/2009 fra EU's databeskyttelsesgruppe om beskyttelse af børns personoplysninger (generelle retningslinjer og de særlige retningslinjer for skoler).

- 58.** I generel bemærkning nr. 10 om børns rettigheder i retsplejen⁴³ anbefaler FN's komité for barnets rettigheder bl.a. afholdelse af retsprocedurer for lukkede døre, opretholdelse af fortrolige registre, afsigelse af domme uden videregivelse af barnets identitet m.v. Domstolen har også mulighed for at prøve sagen for lukkede døre, hvis det er påkrævet for at beskytte barnets interesser eller privatliv,⁴⁴ og i retningslinje 9 mindes medlemsstaterne om denne gode praksis. Dette princip bør imidlertid forenes med princippet om fri adgang til at overvære domsforhandlingen, der gælder i mange medlemsstater.
- 59.** Privatlivets fred i forhold til medierne kan også beskyttes ved f.eks. at sikre barnets anonymitet eller tildele barnet et pseudonym, benytte skærme eller forvrængede stemmer, slette navne og andre data, der kan føre til identificering af barnet, fra alle dokumenter, og forbyde enhver form for optagelse (foto, lyd, video) m.v.
- 60.** Medlemsstaterne har positive forpligtelser i den henseende. I retningslinje 7 gentages det, at overvågningen af enten juridisk bindende adfærdscodekser eller presseetiske regler er helt afgørende, da den skade, der kan ske efter offentliggørelsen af navne og/eller fotos, ofte er uoprettelig.
- 61.** Selv om det er det overordnede princip, at identificerbare oplysninger skal holdes utilgængelige for offentligheden og medierne, kan der være tilfælde, hvor det undtagelsesvis kan være en fordel for barnet, hvis sagen gøres tilgængelig eller ligefrem offentliggøres bredt, f.eks. hvis et barn er blevet bortført. Det kan tilsvarende være en fordel at eksponere sagen offentligt for at opnå støttegrupper eller større bevidstgørelse i samfundet.

- 62.** Spørgsmålet om privatlivets fred er særligt relevant i forbindelse med visse foranstaltninger, der skal tjene til at tackle samfundsfjendsk adfærd hos børn. Indførelsen af de såkaldte Anti-Social Behaviour Orders (ASBOs (særlige love mod samfundsfjendsk adfærd)) i Det Forenede Kongerige, herunder "naming and shaming"-politikken, viser f.eks., at personoplysninger i den slags sager ikke altid beskyttes mod offentligheden. Retningslinje 10 pålægger alle fagpersoner, der arbejder med børn, en streng forpligtelse til at sikre fortroligheden, medmindre der er risiko for, at det kan være til skade for barnet (se artikel 12 i Europarådets konvention om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug, CETS nr. 201).

I sagen *B. og P. mod Det Forenede Kongerige* afgjorde Domstolen, at retsprocedurer vedrørende børns bopæl efter en skilsmisse eller separation er eklatante eksempler på sager, hvor det kan være berettiget at udelukke pressen og offentligheden for at beskytte barnets og andre involverede parterers privatliv og for at undgå at skade retsplejens interesse.⁴⁵

I sagen *V. mod Det Forenede Kongerige* fastslog Domstolen desuden følgende: "Det følger, at når der er tale om børn, der er tiltalt for en alvorlig lovovertrædelse, som nyder stor mediebevågenhed og tiltrækker offentlighedens opmærksomhed, vil det være nødvendigt at foretage afhøringen på en sådan måde, at det sikres, at barnets følelse af, at forløbet er intimiderende og hæmmende, mindskes så meget som muligt."⁴⁶

43. Generel bemærkning nr. 10 om børns rettigheder i retsplejen (CRC/C/GC/10 af 25. april 2007).

44. Procesreglementet for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, artikel 63.

45. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, dom af 24. april 2001, *B. og P. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 36337/97 og 35974/97, præmis 38.

46. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 16. december 1999, *V. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24888/94, præmis 87.

I de tidligere omtalte sager *V. og T. mod Det Forenede Kongerige*, hvor der var tale om retsprocedurer mod to drenge, der havde slået en baby ihjel, fastslog Domstolen bl.a.: "[...] det er helt afgørende, at børn, der er tiltalt for en lovovertrædelse, behandles på en sådan måde, at der tages fuldt højde for deres alder, modenhed og intellektuelle og emotionelle formåen, og at der tages skridt til at fremme deres mulighed for at forstå og deltage i procedurerne."⁴⁷ Og videre: "Det følger, at når der er tale om børn, der er tiltalt for en alvorlig lovovertrædelse, som nyder stor mediebevågenhed og tiltrækker offentlighedens opmærksomhed, vil det være nødvendigt at foretage afhøringen på en sådan måde, at det sikres, at barnets følelse af, at forløbet er intimiderende og hæmmende, mindskes så meget som muligt."⁴⁸

3. Sikkerhed (særlige forebyggende foranstaltninger)

- 63.** For så vidt angår børneofre, er disse retningslinjer inspireret af principperne i FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet,⁴⁹ og konventionen om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug, hvor det foreskrives, at børn, børnenes familier og personer, der vidner for dem, skal sikres mod intimidering, gengældelseshandlinger og gentagen viktimisering.⁵⁰
- 64.** I retningslinje 11 erindres der om, at børn, navnlig sårbare børn, bør beskyttes mod enhver form for skade. Den er inspireret af mange eksisterende bestemmelser herom.
- 65.** Nogle medlemsstater har af hensyn til barnets beskyttelse indført kontrol af personale, der arbejder med børn, jf. anbefalingerne i retningslinje 12, herunder tjek af medarbejdernes straffeattest og gennemførelse af foreløbige foranstaltninger, hvis en person formodes at have begået overgreb mod børn. I den sammenhæng

47. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 16. december 1999, *T. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24724/94, præmis 84, og *V. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24888/94, præmis 86.

48. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 16. december 1999, *T. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24724/94, præmis 85, og *V. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 24888/94, præmis 87.

49. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005).

50. Artikel 31. 1. f.

bør princippet om uskyldsformodning og retssystemets uafhængighed selvfølgelig overholdes.

- 66.** I retningslinje 13 erindres der om det grundlæggende princip, at barnet har særligt behov for beskyttelse, hvis den formodede lovovertræder er en forælder, et andet familiemedlem eller en primær omsorgsperson.

4. Uddannelse af fagpersoner

- 67.** Alle fagpersoner, der arbejder med børn (politimedarbejdere, advokater, dommere, mæglere, socialrådgivere og andre eksperter), jf. retningslinje 14, skal uddannes i børnevenlig kommunikation, bruge børnevenligt sprog og tilegne sig viden om børnepsykologi. Kun et fåtal har imidlertid viden om børns rettigheder og dermed forbundne retsmidler.
- 68.** Børns rettigheder kan og bør indgå i skolernes pensum samt pensum i specifikke dele af de videregående uddannelser (jura, psykologi, socialrådgiveruddannelsen, politiuddannelsen m.v.). Pensum bør dække børnerettighedernes specifikke aspekter og lovgivningen om børnerellevante anliggender, f.eks. familielovgivningen, børnevenlig retspleje, asyl- og udlændingelovgivningen m.v. Medlemsstaterne opfordres til at oprette specifikke uddannelser, der omhandler børns rettigheder.
- 69.** På den tidligere omtalte konference i Toledo (se afsnit 6) blev følgende konkluderet: "Alle fagpersoner - navnlig dommere, psykologer og advokater - der arbejder med børn i retssystemet, bør gøres opmærksomme på, bevidstgøres om og uddannes i hensigtsmæssige afhørings teknikker."⁵¹

Det flamske advokatsamfund og dets afdeling for børneadvokater har nu i flere år tilbudt medlemmerne en toårig uddannelse i børns rettigheder. Den juridiske viden suppleres med grundlæggende uddannelse i børnepsykologi og børns udvikling samt praktisk uddannelse i, hvordan man f.eks. kommunikerer med børn. Det er obligatorisk at deltage i alle moduler, hvis man vil have sit eksamensbevis som "børneadvokat". I 2010 blev der uddannet ca. 400 børneadvokater.⁵²

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

52. Yderligere oplysninger (på flamsk) findes på www.jeugdadvocaat.be.

5. Tværfaglig tilgang

- 70.** I retningslinjerne som helhed, og navnlig i retningslinje 16-18, opfordres medlemsstaterne til at styrke den tværfaglige tilgang, når de arbejder med børn.
- 71.** I sager, der involverer børn, bør dommere og øvrige juridiske fagpersoner få støtte og rådgivning fra andre fagpersoner fra andre faggrene, når de skal træffe beslutninger, der vil få direkte eller indirekte indvirkning på barnets aktuelle eller fremtidige trivsel; det kan f.eks. være, når de skal tage stilling til barnets tarv, procedurens mulige skadelige virkninger for barnet m.v.
- 72.** Det er særligt nødvendigt med en tværfaglig tilgang til børn, der har overtrådt loven. Den eksisterende og voksende forståelse af børns psykologi, behov, adfærd og udvikling deles ikke altid i tilstrækkelig grad med fagpersoner hos politimyndighederne.

I Island, Norge og Sverige kan misbrugs- og voldssager blive behandlet i såkaldte "børnehuse". Fagpersoner fra sociale myndigheder, kriminaltekniske eksperter, børnelæger, politi og statsadvokatur samarbejder, primært i de indledende stadier af undersøgelser, der foretages af politiet eller de sociale myndigheder. De tilrettelægger og uddelegerer de forskellige opgaver, der skal udføres. Afhøringen af de involverede børn foregår i disse "børnehuse", idet der er mulighed for, at en tredjepart kan lytte med via en videoforbindelse i et tilstødende lokale. Der er også lokaler beregnet til lægeundersøgelse og rådgivning.

6. Frihedsberøvelse

- 73.** Der bør lægges særlig vægt på den måde, hvorpå frihedsberøvede børn behandles, da de i sagens natur er særligt sårbare. Der gives forslag til praktiske foranstaltninger ved forvaring af børn i mange af Europarådets instrumenter, f.eks. henstilling CM/Rec(2008)11 om de europæiske regler for unge lovovertrædere, der er underlagt sanktioner eller foranstaltninger, eller standarderne fra den europæiske komité for forebyggelse af tortur og

umenneskelig eller vanærende behandling eller straf.⁵³ Som anført i det omtalte instrument skal det særligt tilstræbes at undgå forvaring inden retssagen. Internationale børnerettighedsorganisationer er meget kritiske over for brugen af forvaring og søger at reducere anvendelsen heraf.⁵⁴ I visse tilfælde kan forvaring forud for selve retssagen imidlertid være nødvendigt, f.eks. for at undgå risikoen for, at der bliver pillet ved beviserne, at vidnerne bliver manipuleret, at der bliver indgået hemmelige aftaler, eller at den formodede lovovertræder flygter m.v.

- 74.** Da der allerede findes adskillige standarder om frihedsberøvede børns rettigheder,⁵⁵ er det ikke nødvendigt at gentage dem i disse retningslinjer. Hovedprincippet er, at ingen af barnets rettigheder må begrænses, bortset fra retten til frihed som følge af frihedsberøvelsen. Som det tydeligt fremgår af retningslinje 19 og 20, skal retsmidler, der indebærer forvaring, uanset form, undgås i videst mulige omfang og bør kun benyttes som en sidste udvej, vare så kort tid som muligt og begrænses til alvorlige sager.⁵⁶ Det er en uomgængelig juridisk forpligtelse. Desuden er det almindelig kendt, at frihedsberøvelse ikke mindsker risikoen for recidiv.
- 75.** Som det allerede er anført, giver afsnittene om frihedsberøvelse og om politiet ikke en udtømmende liste over rettigheder og beskyttelsesforanstaltninger, men repræsenterer et absolut minimum af de rettigheder, som børn bør have. Retningslinje 21 bør forstås i lyset heraf.
- 76.** Spørgsmålet om, hvorvidt børn bør forvares sammen med voksne, er ikke nyt. I nogle tilfælde, hvor et barn er involveret, kan det være i barnets interesse ikke at blive adskilt fra en tilbageholdt forælder; dette gælder også sager, hvor et barn af en tilbageholdt indvandrer ikke bør adskilles fra sin familie. Mange af Europarådets medlemsstater mener, at det i store, sparsomt befolkede områder

53. Standarderne fra den europæiske komité til forebyggelse af tortur (CPT/inf/E (2002) 1, Rev 2009, findes på <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Se f.eks. de konkluderende bemærkninger for Belgien: "Komitéen anbefaler, at staten: [...] (c) [...] i overensstemmelse med konventionens artikel 37 sikrer, at frihedsberøvelse kun benyttes som en sidste udvej og varer så kort tid som muligt, at retssikkerhedsprincipperne respekteres fuldt ud, og at personer under 18 ikke forvares sammen med voksne." (CRC/C/15/Add. 178, præmis 32, c, 13. juni 2002).

55. FN's konvention om barnets rettigheder, artikel 37 og 40.

56. Ministerkomitéens henstilling CM/Rec(2008) 11, punkt 59.1.

undtagelsesvis kan være i barnets interesse at blive forvaret sammen med voksne (bl.a. fordi det letter besøg fra forældre, der måske bor flere hundrede kilometer derfra). Sådanne sager kræver imidlertid, at tilbageholdelsesmyndighederne er særligt påpasselige med at sikre, at barnet ikke krænkes af de voksne.

- 77.** FN's komité for barnets rettigheder er meget tydelig i dette spørgsmål med henvisning til artikel 37.c i FN's konvention om barnets rettigheder. Ovenfor omtalte henstilling CM/Rec(2008)11 fastslår også, at børn ikke må forvares i institutioner til voksne, men i institutioner, der er særligt indrettet til børn.
- 78.** Adskillige referencer minder om, at retningslinjerne gælder asylsøgende børn, og at særligt sårbare grupper skal have særlig opmærksomhed; uledsagede mindreårige, uanset om de søger asyl eller ej, bør ikke frihedsberøves med den begrundelse alene, at de ikke har nogen bopæl (retningslinje 22).

I sagen *Guvec mod Tyrkiet* gentog Domstolen sine bemærkninger om for lange forvaringsperioder. Domstolen anførte udtrykkeligt følgende: "I de seneste tre domme vedrørende Tyrkiet har Domstolen givet udtryk for sine betænkeligheder, for så vidt angår tilbageholdelsen af børnene forud for domstolsprøvelse (se *Selçuk v. Tyrkiet*, nr. 21768/02, præmis 35, 10. januar 2006; *Koştı m.fl. mod Tyrkiet*, nr. 74321/01, præmis 30, 3. maj 2007; den tidligere omtalte sag *Nart mod Tyrkiet*, 20817/04, præmis 34), og fandt, at konventionens artikel 5, stk. 3, var blevet overtrådt som følge af for lange forvaringsperioder, der endda var markant kortere end den forvaringsperiode, der er tale om i den foreliggende sag. I *Selçuk*-sagen havde rekvirenten f.eks. tilbragt omkring fire måneder i forvaringen inden domstolsprøvelse, da han var 16 år gammel, og i *Nart*-sagen havde rekvirenten tilbragt 48 dage i forvaringen, da han var 17. I den foreliggende sag er rekvirenten blevet tilbageholdt, fra han var 15, og holdt i forvaring forud for domstolsprøvelse i en alt for lang periode på fire og et halvt år. På den baggrund mener Domstolen, at rekvirentens varetægtsfængsling har været for lang, og at konventionens artikel 5, stk. 3, er blevet overtrådt".⁵⁷

B. Børnevenlig retspleje før retssager

- 79.** Den kriminelle lavalder er et komplekst, men vigtigt begreb. I Europarådets medlemsstater strækker den kriminelle lavalder sig fra helt ned til 8 år og op til myndighedsalderen. Retningslinje 23 er inspireret af ministerkomitéens henstilling CM/Rec(2008)11 til medlemsstaterne om de europæiske regler for unge lovovertrædere, der er underlagt sanktioner eller foranstaltninger. I FN's konvention om barnets rettigheder er der ikke fastsat nogen alder, men i generel bemærkning nr. 10 om børns rettigheder i retsplejen rådes medlemsstaterne til ikke at sætte denne alder for lavt. FN's standardminimumsregler for retspleje over for mindreårige har et tilsvarende budskab. Det europæiske netværk for børneombudsmænd (ENOC) er fortalende for, at den kriminelle lavalder hæves til 18 år, og anbefaler, at der udvikles nye systemer, der kan rumme alle lovovertrædere under myndighedsalderen, og hvor der fokuseres på uddannelse, reintegrering og revalidering.

⁵⁷ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (anden afdeling), dom af 20. januar 2009, *Guvec mod Tyrkiet*, nr. 70337/01, præmis 109-110.

- 80.** Generelt bør der være fokus på forebyggelse og reintegration, et fokus, der bør fremmes og indarbejdes i spørgsmål, der vedrører retsplejen over for børn. Det strafferetlige system bør ikke automatisk sættes i gang, når et barn har begået en mindre lovovertrædelse, hvis det kan være mere gavnligt at træffe mere konstruktive og uddannelsesrettede foranstaltninger. Desuden bør medlemsstaterne ikke alene tage omstændighederne og forseelsens alvor i betragtning, når de reagerer på en lovovertrædelse, men også barnets alder, børns lavere strafskyldighed, barnets behov og samfundets behov.
- 81.** I retningslinje 24-26 mindes der om, at der i adskillige medlemsstater har været fokus på bilæggelse af tvister uden for retten, bl.a. via familiemægling, omlægning og genoprettende retfærdighed. Det er en positiv udvikling, og medlemsstaterne opfordres til at sikre, at børn kan drage nytte af sådanne udenretslige procedurer, forudsat at de ikke bruges til at forhindre barnet i at få adgang til domstolsprøvelse.
- 82.** Dette praktiseres allerede i mange af Europarådets medlemsstater og kan relateres til praksis før, under og efter retssager. En sådan praksis er særligt relevant i retsplejen over for børn. I disse retningslinjer er der ingen præferencer for bestemte udenretslige alternativer; retningslinjerne bør også indarbejdes i udenretslige procedurer, navnlig familietvister, som ikke kun indbefatter strengt juridiske spørgsmål. Loven har sine begrænsninger på dette område og kan have skadelige virkninger på længere sigt. Rapporter viser, at mæglingsordninger respekteres mere, fordi de involverede parter inddrages aktivt. Her kan børn også deltage aktivt. Obligatorisk henvisning til mægling forud for retssager kunne også overvejes - ikke for at tvinge folk til mægling (det ville være i strid med hele idéen bag mægling), men for at gøre alle opmærksomme på, at muligheden findes.
- 83.** Selv om nogle mener, at børn bør holdes så langt væk fra domstolene som muligt, er retssager ikke nødvendigvis værre end udenretslige alternativer, så længe de foregår i overensstemmelse med principperne om børnevenlig retspleje. Ligesom det er tilfældet for retssager, kan udenretslige alternativer også indebære en risiko i forhold til børns rettigheder; der kan f.eks. være risiko for, at der udvises mindre respekt for grundlæggende principper som uskyldsformodning, retten til advokatbistand m.v. Når der skal

vælges procedurereform, bør der derfor ses på det pågældende systems specifikke indretning.

- 84.** I generel bemærkning nr. 12 anbefaler FN's komité for barnets rettigheder bl.a. følgende.⁵⁸ "Ved omlægning, herunder mægling, skal barnet have mulighed for at give sit frivillige samtykke til procedurevalget samt mulighed for at få juridisk rådgivning og anden bistand, når der tages stilling til, om den foreslåede omlægning er hensigtsmæssig og ønskelig." Retningslinje 26 foreskriver imidlertid, at børn bør sikres det samme høje retssikkerhedsniveau i både retslige og udenretslige procedurer.
- 85.** Sammenfattende kan det siges, at retningslinjerne opfordrer til, at børn i overensstemmelse med Domstolens retspraksis får adgang til de nationale domstole, hvis de ønsker det, idet deres rettigheder skal respekteres. Når der skal vælges mellem retslig og udenretslig sagsbehandling, skal fordele og ulemper ved de forskellige procedurer dog afvejes.

I den schweiziske canton Fribourg har man udformet et mæglingssystem for børn, der har overtrådt loven. I mæglingsproceduren tilstræbes en balance mellem genoprettelse og straf, idet der tages højde for ofrets og gerningsmandens rettigheder og interesser. I sager, hvor visse kriterier er opfyldt, kan dommeren henvise en sag til mægling. Selv om det er mægleren, der står for selve mæglingen, er det stadig dommeren, der har ansvaret for straffesagen. Uanset om parterne når til enighed eller ej, videregives resultatet af mæglingen til dommeren, der enten kan bekræfte den indgåede aftale (skriftligt) eller fortsætte sagsbehandlingen, hvis det ikke er lykkedes for parterne at indgå en aftale.

I Norge skal skilsmissegående par med børn under 16 forsøge sig med mægling, før de kan bringe sagen for en domstol. Formålet er at hjælpe forældrene med at nå frem til en mindelig aftale med hensyn til, hvor barnet skal bo, forældremyndighed og samværret, så det kan sikres, at der bliver taget højde for barnets interesser.

⁵⁸ Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 59.

C. Børn og politi

- 86.** Politiet bør også overholde retningslinjerne for børnevenlig retspleje. Det gælder alle situationer, hvor børn kan komme i berøring med politiet, og er særligt vigtigt, når der er tale om sårbare børn, jf. retningslinje 27.
- 87.** Det siger sig selv, at politiet også bør have en børnevenlig attitude i risikobetonede situationer, f.eks. i forbindelse med anholdelse og afhøring af børn, jf. retningslinje 28 og 29. Medmindre der er tale om ekstraordinære tilfælde, bør forældre, hvis barn er blevet anholdt, informeres med det samme, og barnet bør have adgang til en advokat eller lignende instans, der i henhold til den nationale lovgivning er ansvarlig for at forsvare barnets rettigheder, ligesom barnet bør have ret til at advisere forældrene eller en person, han/hun har tillid til. Barnet bør have mulighed for at kontakte et ungdomsråd fra og med anholdelsestidspunktet.⁵⁹ Det er kun, hvis det ikke er muligt at få fat i forældrene, at en anden person, som barnet har tillid til, bør kontaktes (f.eks. bedsteforældrene).
- 88.** Den europæiske komité for forebyggelse af tortur og umenneskelig eller vanærende behandling eller straf (CPT) har udarbejdet en række standarder, der omhandler politiets tilbageholdelse af børn. Desuden har komitéen i sine bemærkninger til udkastet til de europæiske regler for unge lovovertrædere⁶⁰ påpeget, at reglerne udtrykkeligt bør foreskrive, at børn, der tilbageholdes af politiet, ikke må blive pålagt at udtale sig eller underskrive dokumenter vedrørende den lovovertrædelse, som de mistænkes for at have begået, uden at de bistås af en advokat eller en person, som de har tillid til. Disse standarder understøttes af retningslinje 30. Staterne kunne med fordel overveje at oprette særlige politienheder, der er uddannet til at varetage disse opgaver.

59. I en dom afsagt for nylig af en belgisk børne- og ungdomsdomstol (Antwerpen, 15. februar 2010) blev en mindreårig lovovertræder frikendt, fordi dommeren fandt, at hans ret til forsvar var blevet krænket, da han ikke havde fået advokatbistand ved politiafhøringen, og da han hævdede, at han her var blevet tvunget til at indrømme, at han havde begået de strafbare handlinger. Dommeren konkluderede, at artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention var blevet overtrådt.

60. CPT, 18. generelle rapport (2007-2008), punkt 24.

I *Okkali mod Tyrkiet* behandlede Domstolen sagen om en 12-årig dreng, der var blevet anholdt af politiet, og som hævdede, at han var blevet dårligt behandlet. Domstolen mente, at han som mindreårig burde være blevet beskyttet bedre, og at myndighederne havde undladt at tage højde for, at han var særligt sårbar. Domstolen tilføjede, at der i sådanne sager skal beskikkes en advokat til at bistå barnet, og at forældrene (eller juridiske repræsentanter) skal informeres om tilbageholdelsen.⁶¹

I sagen *Salduz mod Tyrkiet* mente Domstolen, at artikel 6, stk. 1, i den europæiske menneskerettighedskonvention var blevet overtrådt, da en 17-årig mistænkt ikke havde haft adgang til en advokat i fem dage, mens han var varetægtsfængslet. Domstolen fastslog følgende: "for at sikre, at retten til en retfærdig rettergang i henhold til artikel 6, stk. 1, kan udøves på en tilstrækkeligt 'praktisk og effektiv måde', bør en mistænkt som hovedregel sikres adgang til en advokat fra og med politiets første afhøring [...]".⁶² Domstolen noterede også, at et af de særlige forhold i denne sag var rekvirentens alder. Under henvisning til det betydelige antal relevante internationale instrumenter, der omhandler juridisk bistand til varetægtsfængslede mindreårige, lagde Domstolen vægt på, at adgang til en advokat var helt afgørende, da der var tale om en mindreårig i varetægtsfængsel.⁶³

D. Børnevenlig retspleje under retssager

- 89.** Disse aspekter af børnevenlig retspleje bør indgå i alle procedurer: civilretlige, strafferetlige og administrative procedurer.

61. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (anden afdeling), dom af 17. oktober 2006, *Okkali mod Tyrkiet*, nr. 52067/99, præmis 69 ff.

62. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 27. november 2008, *Salduz mod Tyrkiet*, nr. 36391/02, præmis 55.

63. *Ibid.*, præmis 56-62.

1. Adgang til domstolsprøvelse og den retslige procedure

- 90.** Selv om børn juridisk set har rettigheder, jf. retningslinje 34, er de ofte ikke i stand til at udøve dem på en effektiv måde. I 1990 understregede Europarådets Parlamentariske Forsamling i sin henstilling 1121 om børns rettigheder, at "børn har rettigheder, som de selv kan udøve selvstændigt, også over for voksne modparter".⁶⁴ Ifølge FN's konvention om barnets rettigheder kan børn i et vist omfang tage initiativ til domstolsprøvelse, jf. konventionens artikel 37.d, hvis der kan sættes spørgsmålstejn ved lovligheden af deres frihedsberøvelse. Der er i øjeblikket stærk støtte til udformning af en klageprocedure i henhold til denne konvention.⁶⁵ Det vil forhåbentlig give børn de samme midler til at bekæmpe krænkelse af deres rettigheder, som voksne har i henhold til adskillige andre konventioner om universelle menneskerettigheder.
- 91.** I den sammenhæng giver den europæiske menneskerettighedskonvention "alle", der har fået krænket deres menneskerettigheder, ret til "et effektivt retsmiddel for en national myndighed".⁶⁶ Denne ordlyd omfatter selvfølgelig også børn. Det følger heraf, at børn kan bringe deres sag for en domstol, selv om de ofte ikke har ret til at anlægge sag ifølge den nationale lovgivning.⁶⁷
- 92.** Selv om de fleste love om børns inhabilitet er udformet med henblik på at beskytte børnene, er det ikke desto mindre afgørende, at denne inhabilitet ikke bruges imod dem, hvis deres rettigheder krænkes, eller hvis ingen andre forsvarer deres rettigheder.
- 93.** I retningslinje 34 anbefales det også, at medlemsstaternes lovgivning fremmer adgangen til domstolsprøvelse for børn, som har tilstrækkelig forståelse af deres rettigheder. Brugen af retsmidler til beskyttelse af børns rettigheder anbefales også, idet børnene skal have tilstrækkelig juridisk rådgivning.

64. Henstilling 1121 (1990) om børns rettigheder, punkt 6.

65. Kampagnen for klagemuligheder i henhold til FN's konvention om barnets rettigheder.

66. Artikel 13.

67. Se rapporten fra Domstolens dommerkontor, op. cit., s. 5: "Børn kan således indbringe en sag for en domstol, selv om de ikke har ret til at anlægge sag ifølge den nationale lovgivning".

- 94.** Medlemsstaterne skal være opmærksomme på ikke at skille tingene ad: Adgang til domstolsprøvelse, tilstrækkelig juridisk rådgivning⁶⁸ og børns ret til at blive hørt og fremsætte synspunkter i retssager hænger uløseligt sammen. Disse retningslinjer har ikke til formål at opfordre børn til at indbringe sager for retten, hvis der ikke er nogen grund til det, eller hvis der ikke er noget juridisk grundlag for at gøre det. Det siger sig selv, at børn ligesom voksne bør have et solidt grundlag for at anlægge sag. Hvis et barns rettigheder er blevet krænket eller skal forsvares, og den juridiske repræsentant ikke sørger herfor på barnets vegne, bør der være mulighed for at lade sagen gå om ved en retsinstans. Det kan også være nødvendigt for børn at få adgang til domstolsprøvelse i sager, hvor der kan være interessekonflikt mellem barnet og den juridiske repræsentant.
- 95.** Adgang til domstolsprøvelse kan være baseret på en fastsat aldersgrænse eller en betingelse om, at barnet har en vis dømmekraft, modenhed og forståelsesevne. Der er fordele og ulemper ved begge systemer. En utvetydig aldersgrænse har den fordel, at kriteriet er objektivt for alle børn og garanterer retssikkerheden. Hvis barnets adgang til domstolsprøvelse imidlertid baseres på den enkeltes dømmekraft, åbner det mulighed for at tage hensyn til det enkelte barn og barnets modenhed. Dette system kan indebære en vis risiko, da det er op til den pågældende dommer at vurdere barnets modenhed. En tredje mulighed kunne være en kombination af de to systemer: En fastsat aldersgrænse, som barnet så kan gøre indsigelse imod.⁶⁹ Denne løsning rejser imidlertid endnu et problem, nemlig at bevisbyrden ligger hos barnet, så det er barnet selv, der skal bevise sin habilitet eller dømmekraft.
- 96.** Der fastsættes ikke nogen aldersgrænse i disse retningslinjer, da en sådan aldersgrænse vil være for rigid og vilkårlig og risikerer at få temmelig uretfærdige konsekvenser. Med et alderskriterium kan der ikke tages fuldt hensyn til børns meget forskellige habilitet og forståelsesniveau. Børns habilitet og forståelsesniveau afhænger i høj grad af den enkeltes udvikling, livserfaring, kognitive evner m.v. En 15-årig kan være mindre moden end en 12-årig, og små

68. Dette tjener også til at overbevise barnet om at lade være med at anlægge sag, hvis der ikke er noget egentligt juridisk grundlag for at gøre det, eller hvis der ikke er nogen reel chance for at vinde sagen.

69. Eksempelvis benytter den belgiske lovgivning nogle gange en aldersgrænse, andre gange en vurdering af dømmekraften.

børn kan være intelligente nok til at vurdere og forstå deres egen situation. Et barns kompetencer, modenhed og forståelsesniveau siger mere om barnets egentlige habilitet, end alderen gør.

- 97.** Selv om det anerkendes, at alle børn uanset alder og habilitet har rettigheder, udgør alderen i praksis en væsentlig faktor, da helt små børn eller børn med visse handicap ikke vil kunne beskytte deres rettigheder selv på en effektiv måde. Medlemsstaterne bør derfor udforme systemer, hvor udpegede voksne kan handle på børnenes vegne; det kan være enten forældre, advokater eller andre institutioner eller instanser, der i henhold til national lovgivning er ansvarlige for at forsvare børns rettigheder. Disse personer eller institutioner bør ikke kun blive inddraget eller anerkendt, når retsprocedurerne allerede er i gang; de bør også have beføjelser til aktivt at anlægge søgsmål, hvis et barns rettigheder er blevet krænket eller er i fare for at blive det.
- 98.** I retningslinje 35 anbefales det, at medlemsstaterne fjerner alle hindringer for børns adgang til domstolsprøvelse. Som eksempler nævnes sagsomkostninger og manglende advokatbistand, men det anbefales, at andre hindringer også fjernes. Der kan være tale om forskellige typer hindringer: I tilfælde af en mulig interessekonflikt mellem barnet og forældrene bør kravet om forældrenes samtykke annulleres. Der bør udvikles et system, hvor en forælders uberettigede afslag på samtykke ikke kan forhindre barnet i at anlægge søgsmål. Andre hindringer for et barns adgang til domstolsprøvelse kan være af økonomisk eller psykologisk art. Procedurekravene bør begrænses så meget som muligt.⁷⁰
- 99.** I nogle tilfælde er barnet ikke i stand til at gøre indsigelse mod visse retsakter eller beslutninger i barndommen på grund af traumer, hvis der f.eks. er tale om seksuelt misbrug eller meget konfliktprægede familiesager.
- 100.** Her anbefales det i retningslinje 36, at barnet skal have adgang til domstolsprøvelse i en periode, efter at barnet har nået myndighedsalderen. Medlemsstaterne opfordres derfor til at revidere deres forældelsesfrister. Europarådets konvention om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug

70. En alt for restriktiv eller rent teknisk tilgang til repræsentation bør undgås. Se I. Berro-Lefèvre, "Improving children's access to the European Court of Human Rights", *International justice for children*, monografi nr. 3, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2008, s. 69-78.

(CETS nr. 201) kan med fordel bruges som inspiration i den forbindelse.⁷¹

I sagen *Stubbings m.fl. mod Det Forenede Kongerige*⁷² mente Domstolen, at "der har de seneste år været en stigende bevidsthed om de problemer, der er forbundet med misbrug af børn og misbrugets psykiske effekt på ofrene, og det er muligt, at de regler om forældelse, der finder anvendelse i Europarådets medlemsstater, bør ændres i nær fremtid for at give denne gruppe rekvirenter mulighed for at handle."⁷³

2. Advokatbistand og repræsentation⁷⁴

- 101.** Hvis børn skal have adgang til domstolsprøvelse på en reelt børnevenlig måde, bør medlemsstaterne gøre det lettere for børn at få adgang til en advokat eller lignende institution eller instans, der i henhold til national lovgivning er ansvarlig for at forsvare deres rettigheder, idet de bør repræsenteres selvstændigt, hvis der er eller kunne være interessekonflikt mellem barnet og forældrene eller andre involverede parter. Det er hovedbudskabet i retningslinje 37. Den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder (ETS nr. 160)⁷⁵ fastslår følgende: "Parterne skal overveje at give barnet flere processuelle rettigheder i retssager, der berører dem, navnlig [...] en selvstændig repræsentant [...] en advokat."⁷⁶
- 102.** I retningslinje 38 anbefales det at give børn adgang til fri proces. Dette kræver ikke nødvendigvis en fuldstændig adskilt fri proces-ordning. Fri proces til børn kunne bevilges på samme måde som til voksne eller på mere lempelige vilkår, alt efter forældremyndighedsindehavernes eller barnets egne økonomiske midler. Fri proces-ordningen skal under alle omstændigheder være effektiv i praksis.

71. Artikel 33.

72. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 22. oktober 1996, *Stubbings m.fl. mod Det Forenede Kongerige*, nr. 22083/93; 22095/93, præmis 56.68 [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf).

73. Præmis 56.

74. Se ChildONEurope, *Survey on the national systems of children's legal representation*, marts 2008 (www.childoneurope.org). Adskillige modeller er illustreret i denne undersøgelse.

75. ETS nr. 160.

76. Artikel 5.b.

- 103.** I retningslinje 39 beskrives de faglige krav til advokater, der repræsenterer børn. Det er endvidere vigtigt, at salæret til barnets advokat hverken direkte eller indirekte afholdes af forældrene. Hvis en advokat modtager betaling fra forældrene - navnlig i sager, hvor der er interessekonflikt - er der ingen garanti for, at advokaten vil kunne forsvare barnets synspunkter uafhængigt.
- 104.** Det anbefales at bruge specialuddannede børneadvokater, samtidig med at barnets frie advokatvalg respekteres. Det er vigtigt at præcisere, hvilken rolle barnets advokat har. Advokaten skal ikke fremlægge sin egen holdning til, hvad der vil være i barnets interesse (som en værge eller en beskikket forsvarer skal), men bør fastlægge og forsvare barnets synspunkter og meninger, ligesom det er tilfældet med en voksen klient. Advokaten bør indhente barnets informerede samtykke til den bedste strategi. Hvis advokaten ikke er enig med barnet, bør han/hun forsøge at overbevise barnet om den bedste løsning, ligesom det er tilfældet med enhver anden klient.
- 105.** Advokaten har en anden rolle end procesværgen, jf. retningslinje 42, idet sidstnævnte udpeges af retten, ikke af en "klient" som sådan, og bør hjælpe retten med at finde ud af, hvad der er i barnets interesse. Det bør imidlertid undgås, at en og samme person varetager både advokat- og procesværgefunktionen, på grund af den potentielle interessekonflikt, der kan opstå. Den kompetente myndighed bør i visse tilfælde udpege enten en procesværge eller en anden uafhængig repræsentant til at repræsentere barnets synspunkter. Dette kan ske på anmodning fra barnet eller en anden relevant part.

I Georgien får personer under 18 uden videre fri proces i straffesager, fordi de anses for at være "socialt sårbare". Disse børn skal ikke opfylde andre betingelser for at få fri proces.

3. Retten til at blive hørt og fremsætte synspunkter

- 106.** FN's komité for barnets rettigheder fortolker i generel bemærkning nr. 12 barnets ret til at blive hørt - et af de fire hovedprincipper i FN's konvention om barnets rettigheder - ved brug af ordlyden "skal sikre", der er et juridisk udtryk af særlig styrke, som ikke giver de stater, der er parter i konventionen, nogen skønsmargen.⁷⁷ Denne bemærkning uddyber det forhold, at alderen alene ikke kan afgøre, hvilken betydning et barns synspunkter skal tillægges.⁷⁸ I generel bemærkning nr. 5 noterer komitéen med rette følgende: "at lade som om, man lytter til barnet, er ingen kunst; at tillægge barnets synspunkter den vægt, som de rettelig bør have, er en stor udfordring."⁷⁹
- 107.** I artikel 3 i den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder (ETS nr. 160) kombineres retten til at blive hørt med retten til at blive informeret: I retssager bør børn have alle relevante oplysninger, høres og udtrykke deres synspunkter samt informeres om de mulige konsekvenser af, at deres synspunkter tages til følge, og de mulige konsekvenser af eventuelle beslutninger.
- 108.** I disse retningslinjer henvises der til begreber som "alder og modenhed" og "tilstrækkelig forståelse", hvilket indbefatter et vist forståelsesniveau, uden at det dog kræves af barnet, at han/hun skal forstå alle aspekter af den pågældende sag fuldt ud.⁸⁰ Børn har ret til frit at fremlægge deres synspunkter uden at blive presset eller manipuleret.⁸¹

77. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 19.

78. *Ibid.*, punkt 28-31.

79. Generel bemærkning nr. 5 om generelle foranstaltninger til indarbejdelse af FN's konvention om barnets rettigheder (CRC/GC/2003/5), artikel 12.

80. Yderligere oplysninger findes i CRIN Review: "Measuring maturity. Understanding children's evolving capacities", 2009.

81. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 22.

- 109.** I FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet, benyttes udtrykket "børnevenlig" for at karakterisere "en tilgang, hvor barnets ret til beskyttelse tilgodeses, og hvor der tages højde for det enkelte barns behov og synspunkter".⁸²
- 110.** Lovtekster skal formuleres klart og tydeligt for at sikre alle børn juridisk ligestilling. Der skal uanset barnets alder tages udgangspunkt i, at barnets forståelsesniveau er tilstrækkeligt, navnlig hvis barnet selv tager initiativ til at blive hørt i en sag. Børns alder spiller dog stadig en væsentlig rolle, når det gælder deres grundlæggende ret til at blive hørt i spørgsmål, der berører dem (retningslinje 45). Det skal dog understreges, at det i visse situationer er barnets pligt at blive hørt (for at afgive vidneudsagn).
- 111.** Børn skal vide præcist, hvad der skal foregå, og hvilken betydning deres mening eller udtalelse vil få.⁸³ Dommeren bør ikke afvise at høre barnet uden at begrunde det, medmindre det vil være i barnets egen interesse (retningslinje 47). Det bør forklares tydeligt for børn, at de ikke nødvendigvis "vinder" sagen, blot fordi de bliver hørt i sagen. For at sikre tilliden til og respekten for den afsagte dom bør barnets advokat bestræbe sig særligt på at forklare, hvorfor barnets synspunkter ikke er taget til følge, eller hvorfor en given beslutning er blevet truffet, ligesom det er tilfældet for voksne (retningslinje 48).
- 112.** Endvidere har børn ret til at give udtryk for deres synspunkter og meninger om spørgsmål, der involverer eller berører dem. Det bør de kunne gøre uanset alder og i trygge omgivelser, hvor de bliver mødt med respekt. De skal føle sig godt tilpas, når de taler med en dommer eller andre embedsmænd. Dette kan kræve, at visse formaliteter udelades; dommeren kan f.eks. lade være med at bære paryk og kappe eller undlade at afhøre barnet i selve retslokalet og f.eks. gøre det på dommerkantoret i stedet for.

82. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005).

83. Den europæiske konvention om udøvelse af børns rettigheder, artikel 3.c.

- 113.** Det er vigtigt, at barnet kan tale frit uden at blive afbrudt og forstyrret. Det kan i praksis betyde, at der ikke bør være andre til stede i lokalet (f.eks. forældrene eller den formodede gerningsmand), og at der skal være fred og ro; afhøringen må ikke forstyrres af uberettigede henvendelser eller larmende aktiviteter og folk, der kommer og går.
- 114.** Dommere er ofte ikke uddannet i at kommunikere med børn, og der benyttes sjældent specialuddannede fagpersoner, som kan støtte dem. Som det allerede er anført (punkt 96 ovenfor), kan selv små børn udtrykke sig klart, hvis de får hjælp og støtte på den rigtige måde. Dommere og andre fagpersoner bør i realiteten spørge ind til barnets egne synspunkter, meninger og perspektiver i sagen.
- 115.** Alt efter barnets ønsker og interesser skal der tages reelt højde for, hvem der vil lytte til barnet, formentlig enten dommeren eller en udpeget ekspert.⁸⁴ Nogle børn foretrækker måske at blive afhørt af en "ekspert", som derefter videreformidler deres synspunkter til dommeren. Andre børn siger, at de foretrækker at tale med dommeren selv, fordi det netop er dommeren, der skal træffe en beslutning.
- 116.** Selv om der ganske vist er risiko for, at børn kan blive manipuleret, når de afhøres og skal sige, hvad de mener (f.eks. af en forælder, der modarbejder den anden forælder), skal man bestræbe sig bedst muligt på ikke at lade en sådan risiko underminere denne grundlæggende rettighed.
- 117.** FN's komité for barnets rettigheder advarer mod symbolsk og uetisk praksis⁸⁵ og opstiller de grundlæggende krav til en effektiv og meningsfuld indførelse af retten til at blive hørt.⁸⁶

84. FN's komité for barnets rettigheder anbefaler, at børn høres direkte. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 35.

85. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 132: "Komitéen opfordrer indtrængende staterne til at undgå symbolsk praksis, hvor børn kun får begrænset adgang til at blive hørt, eller hvor de får adgang til at blive hørt, men uden at deres synspunkter bliver tillagt behørig vægt. Komitéen understreger, at voksnes manipulation af børn, hvor børnene sættes i en situation, hvor de får at vide, hvad de må sige, eller hvor de kan risikere at lide skade, hvis de deltager, ikke er etisk forsvarligt og ikke kan siges at udgøre en indførelse af artikel 12."

86. Generel bemærkning nr. 12 om barnets ret til at blive hørt (CRC/C/GC/12 af 1. juli 2009), punkt 133-134.

Afhøring af børn bør ske på en gennemsigtig, informativ, frivillig, respektfuld, relevant, børnevenlig og inddragende måde, og afhøringen bør forestås af uddannede fagpersoner, der er bevidste om de dermed forbundne risici, og som er ansvarlige for proceduren.

I en sag vedrørende international adoption, hvor der var tale om italienske adoptivforældre til rumænske børn (sagen *Pini m.fl. mod Rumænien*), var Domstolens holdning meget klar med hensyn til børnenes ret til at blive hørt og vægten af deres synspunkter: "Det skal fremhæves, at børnene i denne sag har afvist at slutte sig til deres adoptivforældre i Italien, da de nåede en alder, hvor det med rimelighed kunne antages, at deres personlighed var tilstrækkeligt formet, og at de var blevet så modne, at de kunne give udtryk for deres mening om, hvilke omgivelser de gerne ville vokse op i".⁸⁷ Af hensyn til børnenes tarv burde der være taget højde for deres synspunkter i sagen, når de var blevet tilstrækkeligt modne til at give udtryk for dem. Det forhold, at børnene, da de var blevet 10 år gamle, konsekvent har afvist at rejse til Italien for at være sammen med deres adoptivforældre, har en vis betydning i denne sammenhæng."⁸⁸

I sagen *Hokkanen mod Finland* ville en far have forældremyndigheden over sin datter, der havde boet hos sine bedsteforældre i mange år. Pigen ønskede ikke at bo hos sin far, og Domstolen gav hende medhold: "pigen er blevet tilstrækkeligt moden til, at der skal tages højde for hendes synspunkter, og der skal derfor ikke træffes beslutning om samvær mod hendes ønske."⁸⁹

87. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (anden afdeling), dom af 22. juni 2004, *Pini m.fl. mod Rumænien*, nr. 78028/01 og 78030/01, præmis 157.

88. *Ibid.*, præmis 164.

89. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 23. september 1994, *Hokkanen mod Finland*, nr. 19823/92, præmis 61.

4. Undgåelse af unødige forsinkelser

118. Sager, der involverer børn, skal behandles hurtigt, og et system til sagsprioritering kunne overvejes.⁹⁰ Princippet om at behandle den slags sager som hastesager er beskrevet i retningslinje 50. Der mindes om, at børn har en anden tidsopfattelse end voksne, og at tid betyder meget for dem; f.eks. oplever et 10-årigt barn en forældremyndighedssag, der varer et år, som meget længere, end en voksen person gør. I procesreglementet bør der være bestemmelser om et sådant system til sagsprioritering, hvis der er tale om alvorlige og hastende sager, eller hvis det kan have potentielt uigenkaldelige konsekvenser, såfremt sagsbehandlingen ikke indledes med det samme (retningslinje 51 vedrørende familieretlige sager).

119. Andre eksempler på dette princip findes i Europarådets relevante instrumenter. Et af dem foreskriver, at staterne skal sikre, at efterforskning og retssager prioriteres og gennemføres uden ugrundet ophold.⁹¹ Dette er også meget vigtigt for at give ofrene mulighed for at komme sig. Et andet instrument anbefaler specifikt "at sikre, at mindreåriges sager behandles hurtigere og uden ugrundet ophold, så der kan træffes effektive uddannelsesmæssige foranstaltninger."⁹²

120. Når barnets tarv skal beskyttes, kan det kræve fleksibilitet fra retsinstansernes side ved håndhævelse af visse beslutninger i overensstemmelse med national lovgivning, jf. retningslinje 53.

90. Jf. artikel 41 i procesreglementet for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

Denne artikel bør finde hyppigere anvendelse i henhold til I. Berro-Lefevre, op. cit., s. 76.

91. Europarådets konvention om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug (CETS nr. 201, artikel 30, stk. 3).

92. Ministerkomitéens henstilling nr. R (87)20 om sociale reaktioner på ungdomskriminalitet, punkt 4.

I to sager mod Tyskland blev tidsfaktoren drøftet, idet Domstolen fandt, at der i sager vedrørende forælder/barn-relationer er en forpligtelse til at udvise ekstraordinær omhu, idet den risiko, der er forbundet med, at tiden går, kan føre til en de facto-afgørelse af spørgsmålet og betyde, at barnets relation til en af forældrene kan blive indskrænket.⁹³

I sagen *Paulsen-Medalen og Svensson mod Sverige* fandt Domstolen, at artikel 6, stk. 1, i den europæiske menneskerettighedskonvention var blevet overtrådt, da myndighederne ikke havde udvist den fornødne ekstraordinære omhu i behandlingen af en tvist om samværsret.⁹⁴

Det er endvidere vigtigt at undgå unødige forsinkelser i straffesager. I sagen *Bouamar mod Belgien* var en særligt hurtig domstolskontrol påkrævet i forbindelse med tilbageholdelse af mindreårige. Ube rettigede forsinkelser kunne næppe betragtes som forenelige med den behandlingshast, der er påkrævet i henhold til artikel 5, stk. 4, i den europæiske menneskerettighedskonvention.⁹⁵

5. Tilrettelæggelse af proceduren, børnevenlige omgivelser og børnevenligt sprog

- 121.** Børnevenlige arbejdsmetoder⁹⁶ bør få børnene til at føle sig trygge. Hvis børn ledsages af en person, som de har tillid til, kan de føle sig mere trygge under retssagen. Europarådets konvention om beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug (CETS nr. 201)⁹⁷ fastslår, at børn kan ledsages af deres juridiske repræsentant eller en voksen person efter eget valg, men at denne person bør anses for at være egnet. Der kan træffes en

93. Se Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (store kammer), dom af 13. juli 2000, *Elsholz mod Tyskland*, nr. 25735/94, præmis 49, og dom af 8. juli 2003, *Sommerfeld mod Tyskland*, nr. 31871/96, præmis 63.

94. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 19. februar 1998, *Paulsen-Medalen og Svensson mod Sverige*, nr. 16817/90, præmis 42.

95. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 29. februar 1988, *Bouamar mod Belgien*, nr. 9106/80, præmis 63.

96. Se W. McCarney, "The principles of child-friendly justice at international level", *International justice for children*, monografi nr. 3, Council of Europe Publishing, 2008, s. 119-127.

97. Artikel 35.1.f.

begrundet beslutning om, at en given person ikke må ledsage barnet.

- 122.** De arkitektoniske omgivelser kan gøre børn meget utrygge. Rettens medarbejdere bør bl.a. gøre børnene fortrolige med retslokalets indretning og fortælle dem, hvem de involverede embedsmænd er (retningslinje 55). Retsbygninger kan også være ret skræmmende og intimiderende for voksne (retningslinje 62). Det kan der ikke gøres så meget ved, men behandlingen af børn i de eksisterende retsbyggningsfaciliteter kan forbedres ved at arbejde med børnene på en mere børnevenlig måde.
- 123.** Sådanne faciliteter kan f.eks. omfatte særlige afhøringslokaler, hvor der tages hensyn til barnets interesser. Tilsvarende kan mere børnevenlige omgivelser sikres, hvis brugen af parykker og kapper eller lignende beklædning undgås. Dette kan praktiseres alt efter barnets alder og embedsmændenes funktion. Alt efter omstændighederne og barnets synsvinkel kan uniformer også have deres relevans, så barnet f.eks. forstår, at han/hun taler med en politiembedsmand og ikke en socialrådgiver. Uniformer kan også være med til at give barnet en fornemmelse af, at sagen tages alvorligt af den kompetente myndighed. Sammenfattende kan det siges, at omgivelserne kan være forholdsvis formelle, mens embedsmændenes fremtoning bør være mindre formel og under alle omstændigheder børnevenlig.
- 124.** Børnevenlig retspleje indebærer ikke mindst, at børn forstår indholdet af den beslutning, der træffes, herunder beslutningens rækkevidde og effekt. Selv om dommen og dommens begrundelse ikke altid kan formuleres og forklares i børnevenlige vendinger på grund af de juridiske krav, bør børn få disse afgørelser forklaret af enten deres advokat eller en anden egnet person (forælder, socialrådgiver m.v.).
- 125.** Særlige børnevenlige retsafdelinger, eller i hvert fald børnevenlige retslokaler, kan indrettes, når der er tale om lovovertrædelser begået af børn.⁹⁸ Når børn henvises til retslokaler for voksne, bør de retsprocedurer og domfældelsesprocedurer, der benyttes til voksne, så vidt muligt ikke tillades.⁹⁹ I overensstemmelse med

98. FN's konvention om barnets rettigheder, artikel 40.3.

99. Ministerkomitéens henstilling nr. R(87)20 om sociale reaktioner på ungdomskriminalitet, retssager mod mindreårige, punkt 5.

kravene om specialisering på dette område kan der oprettes specialenheder inden for politimyndighederne (retningslinje 63).

I adskillige sager mod Det Forenede Kongerige, der involverer mindreårige lovovertrædere, har Domstolen understreget, at der skal træffes særlige foranstaltninger for at modificere de procedurer, der anvendes i voksensager, med henblik på at mildne den streghed, der præger voksensager, idet der skal tages højde for lovovertrædernes unge alder. F.eks. bør juridiske fagpersoner ikke bære paryk og kappe, ligesom den unge lovovertræder ikke skal anbringes på en hævet anklagebænk, men i stedet have lov at sidde ved siden af sin juridiske repræsentant eller sin socialrådgiver. Afhøringer af børn bør foregå på en sådan måde, at de føler sig så lidt intimideret og hæmmet som muligt.

Efter sagerne *T. mod Det Forenede Kongerige* og *V. mod Det Forenede Kongerige*, hvor den nationale domstols indretning blev fundet intimiderende for barnet, blev der udarbejdet en Practice Direction for domstolsprøvelse af børns og unges sager ved overretten. Målet er at undgå, at børn, der er tiltalt i en retssag, føler sig intimideret, ydmyget og trængt. Dette mål kan bl.a. nås ved at give børn mulighed for at besøge retslokalet inden retssagen, så de kan blive fortrolige med omgivelserne, give børn mulighed for at få politistøtte for at undgå, at de skal blive intimideret eller forulempet af pressen, undlade brug af parykker og kapper, forklare procedurerne på en måde, som børnene kan forstå, begrænse omfanget af retsmøder, som børn deltager i, m.v.

Det polske justitsministerium understøtter idéen om og indfører børnevenlige afhøringslokaler i samarbejde med en ngo. Hovedformålet er at beskytte børn, der er vidne til eller ofre for en forbrydelse, navnlig hvis der er tale om seksuelle krænkelser eller vold i hjemmet; dette kan sikres ved at anvende princippet om, at børn skal afhøres i imødekommende omgivelser og af kompetent personale. Proceduren sikrer, at børn afhøres af en dommer

under tilstedeværelse af en psykolog. Andre involverede personer (anklager, advokat, tiltalte, sagsøger) sidder i et separat lokale og har mulighed for at deltage i afhøringen takket være kommunikationssystemer mellem lokalerne, envejsspejle og/eller live-videooptagelse. For at børn skal føle sig bedre tilpas, er følgende bl.a. vigtigt: Deres privatliv bør beskyttes (lydtæt dør mellem afhøringslokalet og andre lokaler/rum); lokalet bør være indrettet på en sådan måde, at børns behov og fysiske og psykiske sikkerhed tilgodeses under afhøringen, f.eks. ved brug af neutrale farver og møbler, som børn trives med (to størrelser borde og stole, en sofa eller en lænestol, blødt tæppe); lokalet bør være indrettet med materialer og udstyr, der kan hjælpe børnene til at udtrykke sig (farveblyanter, papir, dukker m.v.).

6. Børns vidneudsagn/forklaring

- 126.** Det er alt andet end enkelt, når børn skal afgive vidneudsagn eller forklaring. Da der kun findes meget få standarder på dette område (f.eks. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet),¹⁰⁰ har der været behov for at tage hånd om problematikken, idet det er nødvendigt med praktisk vejledning om afhøringer i forbindelse med vidneudsagn eller forklaring.
- 127.** Sådanne afhøringer skal så vidt muligt forestås af uddannede fagpersoner, jf. retningslinje 64. I den forbindelse anbefales det i retningslinje 66, at hvis der er brug for mere end én afhøring, bør alle afhøringer helst forestås af samme person for at sikre kontinuiteten og den gensidige tillid, idet antallet af afhøringer bør begrænses så meget som muligt (retningslinje 67).

100. FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet (Ecosoc Res 2005/20 af 22. juli 2005), punkt XI, 30, d.: "Sørg for børnevenlige procedurer, herunder afhøringslokaler, der er indrettet til børn, tværfaglige tilbud til børneofre i samme bygning, tilpassede omgivelser, hvor der tages hensyn til børnevidner, pauser under et barns vidneudsagn, afholdelse af retsmøder på tidspunkter, der passer til barnets alder og modenhed, et egnet meddelelsessystem, der sikrer, at barnet kun møder i retten, når det er nødvendigt, samt andre hensigtsmæssige foranstaltninger, der kan gøre det lettere for barnet at afgive vidneudsagn." Det skal bemærkes, at disse retningslinjer omhandler vidneudsagn generelt og ikke kun i straffesager.

128. Af indlysende grunde bør der sørges for, at vidner kan afgive forklaring under de mest gunstige forhold, navnlig hvis der er tale om børneofre. Børnevenlig retspleje kan eksempelvis være, at børn får mulighed for at afgive vidneudsagn via lyd-, video- og tv-forbindelser, eller at de får mulighed for at afgive vidneudsagn til eksperter inden selve retssagen, eller at visuel og anden kontakt mellem offeret og den formodede gerningsmand undgås (retningslinje 68), eller at de får mulighed for at afgive vidneudsagn, uden at den formodede gerningsmand er til stede (retningslinje 69). I særlige tilfælde, hvis der f.eks. er tale om seksuel udnyttelse, kan videooptagelser i forbindelse med en afhøring imidlertid være traumatisk for offeret. Det bør derfor vurderes, om det kan være til skade for barnet eller medføre sekundær viktimisering at benytte videooptagelser; andre metoder bør i givet fald overvejes, f.eks. lydoptagelser, så sekundær viktimisering og sekundært traume kan undgås.

129. Medlemsstaternes retsplejeregler og lovgivninger på dette område er meget forskellige, og reglerne for børns afgivelse af vidneudsagn kan være mindre strenge. Medlemsstaterne bør under alle omstændigheder give høj prioritet til beskyttelsen af barnets tarv i deres anvendelse af reglerne om afgivelse af vidneudsagn. I retningslinje 70 anbefales det eksempelvis, at der ikke bør være noget krav om edsafklæggelse eller lignende erklæringer for børns vedkommende. Disse retningslinjer sigter ikke mod at påvirke garantien om retten til forsvar i de forskellige retssystemer; medlemsstaterne opfordres imidlertid til om nødvendigt at tilpasse nogle af formuleringerne i reglerne om vidneudsagn, så det kan undgås, at børn får yderligere traumer. Det vil altid være dommeren, der i sidste ende tager stilling til, om et vidnesbyrd eller vidneudsagn kan betragtes som seriøst og gyldigt.

130. I retningslinje 70 anføres det endvidere, at disse børnevenlige tilpasninger ikke i sig selv bør mindske værdien af et vidneudsagn. Det bør imidlertid undgås at forberede børn på, at de skal afgive vidneudsagn, da der er risiko for, at de kan blive påvirket for meget. Det bør ikke nødvendigvis være dommere, der får til opgave at udarbejde udkast til afhøringsprotokoller (retningslinje 71), men snarere de nationale retsinstanser.

131. Selv om det har nogle fordele at benytte lyd- eller videooptagelser, når børn afgiver vidneudsagn, fordi gentagelse af ofte traumatiske oplevelser derved undgås, kan det være mere hensigtsmæssigt at lade børn afgive vidneudsagn direkte for en dommer, hvis der er tale om børn, der ikke er ofre, men formodede lovovertrædere.

132. Som det allerede er anført, bør alder ikke være en hindring for et barns ret til at deltage fuldt ud i retsproceduren.¹⁰¹ Et barns vidneudsagn bør ikke forudsættes at være ugyldigt eller utroværdigt alene baseret på barnets alder, jf. retningslinje 73.

133. Hvis børn bliver bedt om at afgive vidneudsagn i familiesager eller selv siger, at de ønsker at gøre det, skal der tages behørigt hensyn til deres sårbare situation i familien og den effekt, et sådant vidneudsagn kan have på nuværende og fremtidige relationer. Man bør bestræbe sig bedst muligt på at sikre, at barnet gøres opmærksomt på følgerne af vidnesbyrdet og støttes i at afgive vidneudsagn ved brug af de omtalte midler.

Domstolen har anerkendt de særlige forhold i sager, der vedrører seksuel krænkelse. I sagen *S.N. mod Sverige* fandt Domstolen følgende: "Offeret oplever ofte den slags sager som meget pinefulde, især hvis han/hun mod sin vilje bliver konfronteret med sagsøgte. Dette gør sig endnu mere gældende, når sagen involverer en mindreårig. I vurderingen af, hvorvidt en tiltalt har fået en retfærdig rettergang i sagen, skal der tages højde for det formodede offers ret til respekt for privatlivets fred. Derfor accepterer Domstolen, at der i straffesager, som omhandler seksuelt misbrug, kan træffes visse foranstaltninger til beskyttelse af offeret, forudsat at disse foranstaltninger er forenelige med en tilstrækkelig og effektiv udøvelse af retten til forsvar."¹⁰²

101. *Ibid.*, punkt VI, 18.

102. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (første afdeling), dom af 2. juli 2002, *S.N. mod Sverige*, nr. 34209/96, præmis 47.

I samme sag var man også opmærksom på eventuelt ledende spørgsmål. For at undgå den negative virkning heraf kunne der benyttes kriminaltekniske psykologer med specifik uddannelse og viden.¹⁰³

I sagen *W.S. mod Polen* foreslog Domstolen forskellige måder at teste et barneoffers troværdighed på og understregede, at det kan gøres på en mindre invaderende måde end ved at stille direkte spørgsmål. Der kan benyttes adskillige avancerede metoder; barnet kan f.eks. blive afhørt under tilstedeværelse af en psykolog, idet forsvareren stiller spørgsmålene skriftligt, eller i et studie, hvor rekvirenten eller dennes advokat kan være til stede under afhøringen via video-forbindelse eller envejspejl.¹⁰⁴

E. Børnevenlig retspleje efter retssager

134. Der kan træffes mange foranstaltninger for at sikre en børnevenlig retspleje, efter at selve retssagen er afviklet. Først bør retsafgørelsen eller dommen formidles til og forklares for barnet (retningslinje 75). Barnet bør derudover have forklaret, hvilke muligheder der er efterfølgende, herunder appel eller uafhængige klageordninger. Dette bør forestås af barnets repræsentant, dvs. advokaten, procesværgen eller den juridiske repræsentant, alt efter hvilket retssystem der er tale om. Disse repræsentanter er omtalt i retningslinje 75, 77 og 81.

135. I Retningslinje 76 anbefales det, at der tages skridt uden ugrundet ophold til at fremme fuldbyrdelsen af domme/kendelser, der involverer og berører børn.

136. I mange sager, navnlig civilretlige sager, betyder en dom ikke nødvendigvis, at konflikten eller problemet er endeligt løst; her er familiesager et godt eksempel, jf. retningslinje 78 og 79. På dette følsomme område bør der være klare regler om at undgå anvendelse af magt, tvang og vold, f.eks. i forbindelse med samværsordninger, for at undgå yderligere traumatisering. Derfor bør forældre snarere henvises til mæglingstjenester eller neutrale samværscentre for at få løst konflikten i stedet for at få retsafgørelser fuldbyrdet ved politiets hjælp. Dette princip bør kun fraviges, hvis overholdelsen af det ville være forbundet med en risiko for barnets trivsel. Andre tjenester som f.eks. familiestøttetjenester har også en rolle at spille i opfølgningen af familiekonflikter for at tilgodese barnets tarv.

I tilfælde, hvor retsafgørelser vedrørende familieretlige spørgsmål som f.eks. samværsret og forældremyndighed har skullet tvangsfuldbyrdes, har Domstolen i adskillige sager anført, at det afgørende er, om de nationale myndigheder har taget alle de nødvendige skridt til at fremme fuldbyrdelsen, som med rimelighed kan forlanges under hensyn til de særlige omstændigheder i den enkelte sag.

I Østrig giver "Besuchscafe" børn mulighed for at holde kontakt med begge forældre efter en skilsmisse eller separation i trygge og støttende omgivelser. Samværet kan finde sted i særlige lokaler under supervision fra uddannet personale for at undgå konflikter mellem forældrene i forbindelse med samværet. Denne form for ledsaget samvær kan dekretes af retten, eller den ene eller begge forældrene kan anmode herom. Det vigtigste er at sikre barnets trivsel og at undgå, at barnet fanges i konflikten mellem forældrene.

137. Retningslinje 82 og 83 omhandler børn, der har overtrådt loven. Der lægges særlig vægt på en vellykket integrering i samfundet, vigtigheden af at undlade at videregive straffeattester uden for retssystemet og berettigede undtagelser fra dette væsentlige

103. *Ibid.*, præmis 53.

104. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (fjerde afdeling), dom af 19. juni 2007, *W.S. mod Polen*, nr. 21508/02, præmis 61.

princip. Der kan gøres undtagelser, hvis der er tale om alvorlige lovovertrædelser, bl.a. af hensyn til den offentlige sikkerhed, eller hvis det drejer sig om job, hvor den unge skal arbejde med børn. Det kunne f.eks. være ved ansættelse af en person, der tidligere har gjort sig skyldig i misbrug af børn. Retningslinje 83 sigter mod beskyttelse af alle kategorier af børn og ikke kun de særligt sårbare.

- 138.** I *Bouamar mod Belgien* har Domstolen behandlet sagen om en mindreårig lovovertræder, der har været ind og ud af et voksenfængsel ni gange. Selv om det på det tidspunkt var tilladt at forvare børn i voksenfængsler i henhold til lovgivningen om ungdomsbeskyttelse, konkluderede Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol følgende: "De ni forvaringskendelser var samlet set ikke forenelige med artikel 5.1.d, punkt *d*. De gentagne fængslinger har haft den effekt, at de har gjort den enkelte forvaring mindre og mindre "lovlig" i henhold til artikel 5.1.d, punkt *d*, navnlig da anklagemyndigheden ikke har indledt en straffesag mod rekvirenten, for så vidt angår de lovovertrædelser, som denne er blevet beskyldt for."¹⁰⁵

Den britiske fond Barnardo's har udviklet tjenesten Children's Advocacy Service i mange institutioner for unge lovovertrædere i Det Forenede Kongerige, hvor de får uafhængig rådgivning, der kan bistå dem med spørgsmål vedrørende velfærd, pleje, behandling og planlægning af fremtiden, mens de er i forvaring. Ud over møder på tomandshånd inden for en uge efter fængslingen kan de unge kontakte tjenesten eller benytte en gratis hjælpelinje. Rådgivningstjenesten hjælper de unge med at forstå systemet og med at kontakte de relevante fagpersoner, der kan hjælpe dem med at løse deres problemer.

V. Fremme af andre børnevenlige tiltag

- 139.** Det siger sig selv, at der i realiteten kun kan opnås større respekt for børns rettigheder og en mere børnevenlig retspleje, hvis der anvendes en proaktiv tilgang i Europarådets medlemsstater, som opfordres til at træffe en række forskellige foranstaltninger.
- 140.** I punkt *a* til *d* opfordres der til forskning på dette område, udveksling af praksisser og samarbejde samt bevidstgørende aktiviteter, navnlig ved at udarbejde børnevenlige versioner af juridiske instrumenter. Disse tiltag understøtter også informationskontorer for børns rettigheder.
- 141.** At investere i uddannelse i børns rettigheder og udbredelse af oplysninger om børns rettigheder er ikke kun en forpligtelse i henhold til FN's konvention om barnets rettigheder,¹⁰⁶ men også en forebyggende foranstaltning mod krænkelse af børns rettigheder. Den første forudsætning for at udøve sine rettigheder er at kende dem og være i stand til at erkende en eventuel eller potentiel krænkelse.¹⁰⁷

Mange organisationer har udarbejdet børnevenlige versioner af FN's konvention om barnets rettigheder og andre relevante dokumenter om børns rettigheder. Som eksempel kan nævnes en børnevenlig version af FN's retningslinjer vedrørende retfærdighed for børn, der er ofre for eller har været vidne til kriminalitet, som er udarbejdet af UNICEF og FN's kontor for narkotikakontrol og kriminalitetsbekæmpelse.

^{105.} Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (kammeret), dom af 29. februar 1988, *Bouamar mod Belgien*, nr. 9106/80, præmis 52-53.

^{106.} Artikel 42: "De stater, der er parter i konventionen, forpligter sig til at udbrede kendskabet til principperne og bestemmelserne heri på en fyldestgørende og aktiv måde og i samme omfang for børn som for voksne."

^{107.} Se også Berro-Lefèvre, *op. cit.*, s. 74-75.

- 142.** Foranstaltningerne i punkt *e-g* sigter mod at fremme børns adgang til domstolsprøvelse og klageordninger og omhandler en række mulige tiltag i den henseende (uddannelse af specialiserede dommere og advokater, fremme af civilsamfundets og uafhængige organers rolle på nationalt, regionalt og universelt plan). På dette område bør staterne overveje at benytte et kollektivt klagesystem. Det gode ved et kollektivt klagesystem i henhold til det reviderede europæiske sociale charter (ETS nr. 163) er, at det er tilgængeligt, at der ikke er behov for et individuelt offer, og at alle nationale retsmidler ikke behøver at være afprøvet. Ombudsmænd for børn, ngo'er, der beskæftiger sig med børns rettigheder m.v., bør kunne indgive klage eller anlægge søgsmål på vegne af et barn.
- 143.** Det skal bemærkes, at nye strategier også fremmes på internationalt plan, f.eks. den tidligere omtalte kampagne for klagemuligheder i henhold til konventionen om barnets rettigheder.
- 144.** I punkt *h-i* henledes opmærksomheden på behovet for tilstrækkelig skolegang, uddannelse og bevidstgørende foranstaltninger, mens der i punkt *j-k* lægges vægt på passende specialiserede strukturer og tjenester.

VI. Overvågning og evaluering

- 145.** Medlemsstaterne opfordres til at træffe en række foranstaltninger for at gennemføre disse retningslinjer. De bør sikre, at retningslinjerne udbredes blandt alle de myndigheder, der er ansvarlige for eller på anden vis involveret i at beskytte børns rettigheder. En mulighed kunne være at udbrede retningslinjerne i en børnevenlig version.
- 146.** Medlemsstaterne bør også revidere de nationale love, politikker og praksisser for at sikre, at de lever op til disse retningslinjer, samt gennemgå arbejdsmetoderne på dette område regelmæssigt. Medlemsstaterne opfordres også til at foreskrive specifikke foranstaltninger med henblik på at sikre overholdelse af indholdet og budskabet i disse retningslinjer.

- 147.** I den forbindelse er opretholdelse eller udformning af en ramme, herunder en eller flere uafhængige mekanismer (f.eks. en ombudsmand for børn), helt afgørende for at fremme og overvåge gennemførelsen af disse retningslinjer.
- 148.** Endelig er det indlysende, at de af civilsamfundets organisationer, institutioner og organer, der fremmer og beskytter børns rettigheder, bør spille en aktiv rolle i overvågningsprocessen.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Fax: +387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: +385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskiftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

ArS Polona JSC
25 Obrońcow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tso.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Retningslinjerne for børnevenlig retspleje og begrundelsen for retningslinjerne blev vedtaget af Europarådet i 2010. De er baseret på eksisterende internationale og europæiske standarder, navnlig FN's konvention om barnets rettigheder og den europæiske menneskerettighedskonvention, og de er udformet til at sikre, at børn får effektiv adgang til domstolsprøvelse og bliver behandlet ordentligt i retssystemet. Retningslinjerne forfatter alle de omstændigheder, hvorunder børn kan tænkes at komme i berøring med det strafferetlige, civilretlige eller administrative retsplejesystem, uanset grund og barnets habilitet. I retningslinjerne erindres der om og fremmes principperne om barnets tarv, omsorg og respekt, deltagelse og ligebehandling samt retsstatsprincippet. Retningslinjerne omhandler f.eks. aspekter som ret til information, repræsentation og deltagelse, beskyttelse af privatlivet, sikkerhed, tværfaglig tilgang og uddannelse, retssikkerhed i alle stadier af retssager samt frihedsberøvelse.

De 47 medlemsstater i Europarådet opfordres til at tilpasse deres retssystemer til børns specifikke behov og bygge bro mellem de internationalt vedtagne principper og virkeligheden. Til dette formål er der i begrundelsen for retningslinjerne givet eksempler på god praksis og forslag til, hvordan de juridiske og praktiske huller, der er i retsplejen over for børn, kan afhjælpes.

Retningslinjerne er en integrerende del af Europarådets strategi for børns rettigheder og Europarådets program "Opbygning af et Europa for og med børn". Der er planlagt en række samarbejds- og overvågningsaktiviteter i medlemsstaterne for at fremme og sikre en effektiv gennemførelse af retningslinjerne til gavn for alle børn.

Europarådet har 47 medlemsstater, der dækker næsten hele det europæiske kontinent. Europarådet søger at udarbejde fælles demokratiske og juridiske principper baseret på den europæiske menneskerettighedskonvention og andre referencetekster om beskyttelse af det enkelte menneske. Europarådet har været symbol på forsoning, lige siden det blev oprettet i 1949 i efterdøningerne fra Anden Verdenskrig.

Publications Office

Publishing
Editions

ISBN 978-92-79-27690-3

doi:10.2838/96983
DS-31-12-365-DA-N

ISBN 978-92-871-7585-4

€15/US\$30